

Carpații

Director: Aron Cotrus

REVISTA CULTURALA

Redactori: Traian Popescu și N. S. Govora

Scrisoare deschisa lui Mihai Sadoveanu

de Pamfil SEICARU

Pe vremuri m'as fi adresat, cum obicinuam să-ți spunem cei care îți purtam atâta prietenie și admirație: "Coane Mihai". Ași putea oare și azi să folosesc acel moldovenesc "coane", în care intra și afecțiune și respect, când obligator ti se spune "tovarășe"? Mă resemnez deci să-ți spun "tovarășe", deși nu-mi face plăcere și sigur, de aceasta nu mă îndoiesc, nici d-tale nu-ți face. Ne resemnăm deci să acceptăm cuvântul "tovarășe".

De atâtea ori am vroit să-ți scriu când citeam în ziarele comuniste apărute în limba românească, represunțile pe care le executau cei care tâlhăresc obiditul popor român. Soseau cu mari întârzieri și la mari răstimpuri, până și în singurătatea de la Palma de Mallorca. Erau ca ecouri îndepărtate dintr-o altă lume, ca strigăte de disperare de ajutor, svărlite în nesfârșita tăcere a nopții. Este umiltoare neputința, senzația de a fi inutil, de a nu putea împiedica crimele care se săvârșesc, victimele fiind din neamul tău. Citeam cu atenție încordată aceste ziare, în care numai haina cuvântului da o amăgitoare aparență românească. Altminteri era vorba de o lectură monotonă și nesfârșită de tristă. Descifram în articolele confectionate după normativ, toate nescăpate, afectând stupid un optimism oficial, imensa și muta tragedie a țării. Citisem prin 1952 că țărani, răbiți de jaful cu satenica tehnică a exploatare românești de care dau dovadă zecești argați ai Moscovei, s-au răscoală. În județul Roman, la Băcești, la Romanștii, în Burău, în Teleorman, țărani mănâți de disperare, nu s-au mai temut de mitralierele republicii populare. În toată Moldova țărani s-au opus cu o agresivă îndărjire confiscării și transportării cerealelor în zilele magazii ale poporului, de unde sunt încărcate și duse în Rusia. Și în democrația populară nu se glumește când e vorba de ce este obligată colonia sovietică România să trimită în Rusia. Cum simt că țărani nu vor să care și să umple magazinele "poporului" (evident rusesc) cu ce s'a rucostivit Cerul și dea belsug câmpurilor muncite, căpeteniile republicii populare respectuoși (mai exact temători) de directivele marxisto-leniniste primite de la Moscova ca Românii să nu devină deviaționiști, recurg la mijloace eficiente de convingere. Pe seară, pe drumuri lătrănișco de țară, încep să lorfutească automobilele bîndate care străbat așele în goană nebună, acerând în trecăt orice vîietate care nu a avut timp să se ascundă. Acest fel de propăgandă în care se folosește elocvența mitralierei, are un scop socialisto-marxist: să curne înmugurirea unor sentimente de "chiaburi" în rândurile țărănimii progresiste. Dar s'ar părea—din lectura zărilor comuniste tipărite în românește—că "chiaburismul" țărănimii este tare îndărânic și refractar progresismului sovietic. Țărani ro-

mâni sunt reacționari, îndărâniciei, încât provoacă o disperare în rândurile argaților ideologiei marxiste.

În comuna Flămânzi din ținutul Botoșanilor, țărani au atacat pe membrii comisiei de colectare a cerealelor și în furia lor sălbatică și reacționară, au făcut de petrecanie ideologilor care le dijmău hoștește produsul muncii lor. Dar să fim bineînțeleși că nu i-au petrecut așa cu alaiul până la capătul satului, ci le-au strivit capetele cu topoarele, socolind, în vinovata lor rătăcire, că în cap sălăsluiește aminteala. Înapoiți și reacționari, țărani români, cum o știi prea bine tovarășe Sadoveanu, nu pricep nimic din minunățiile marxismului și nici din scrânciobul dialecticei.

Numele satului Flămânzi mi-a amintit de răscoalele țărănești din 1907, de articolul epocal scris de N. Iorga, în "Neamul românesc". Îți amintești cum începea, tovarășe Sadoveanu: "Erte-i Dumnezeu, pe cei șapte țărani..." În România reacționară se puteau publica articole de infierare a abuzului de putere, a represunilor; în republica populară, cine s'ar încumeta să ridice un sfios protest când mitralierele mulțimilor ciurulesc trupurile țărănilor români? În România reacționară libertatea presei era o realitate, în republica populară presa este la dispoziția celor căftăniți de Moscova să administreze colonia sovietică România.

Este trist tovarășe Sadoveanu și o știi mai bine decât mine, că faci parte din Consiliul de administrație al coloniei care până la 23 August 1944 a fost un Stat suveran.

În unele ziare apărute la București, și purtând data de 15 Ianuarie 1954 am citit că la Căminul cultural "Mihail Sadoveanu" din Predeal, a fost o serbare. Am tras concluzia că te menții în grațiile Moscoviților, celace este fără îndoială un record de durată, asigurat printr'un devotament care a rezistat la toate grelele încercări. Nu-i chiar așa de ușor să te menții în aceste republici populare; nici nu știi când din fruntea bucatelor te svărlie într'un ungher întunecat al cine știe cărei temnițe. Nimeni nu este sigur de nimeni și de nimic. A fost judecat, condamnat și executat, Lucrețiu Pătrășcanu, fiul prietenului d-tale scriitorul Pătrășcanu iar Ana Pauker își așteaptă rândul. Rând pe rând toți șefii comuniști vor fi lichidați. Mă întreb ce mărgave dovezi de slugarnică fidelitate ai putut da ca să fii menținut? Fără îndoială că au nevoie de numele d-tale, dar în tehnica comunistă se prevăd și lichidări mai puțin spectaculare, fără proces, o simplă moarte naturală, evident la comandă. Pe urmă se face o înmormântare la care participă pe căpăriți tot poporul ca să jalească pierderea ireparabilă. În asemenea macabre comedii, tot poporul știe ce fel de "moarte naturală"

are măcar curajul să șoptească vecinului gândul lui. În 1954, tovarășe Sadoveanu, se vor implini curând zece ani de când asupra țării s'a așezat stăpânirea haină a satenice al ocupației rusești. Oricât s'ar părea de himeric, dar ne apropiem de sfârșit. Sunt semne că nu-i așa de îndepărtată vremea când va veni ziua cumpulită a judecării nației și toți vom da seama de faptele noastre. M'am gândit mult la reîntoarcere, la cei pe care nu-i vom mai întâlni nici odată, inocentele victime ale trădării din 23 August 1944, m'am gândit la cei cari n'au avut tăria să reziste ispitei și s'au spurcat colaborând cu ocupantul, m'am gândit mai ales la d-ta, la rolul sinistru pe care îl joci în această crucificare a neamului românesc. Și cu atât mai mult ne doare, cu cât azi mănjești ca un net rebnic tot ce ne-a încântat tinerețea noastră de pretuiatori ai literaturii.

Împrejurările au făcut să-ți cunosc începuturile afioase când încercai să scrii versuri. Publicai în "Viața literară" a lui Hilarie Chendi, poezii pe care le semnai cu un pseudonim, Alexandru Cobuz. Terminașei liceul și nehotărât, căutându-ți drumul pe care trebuia să pornești, stăteai la Fălticeni. Simțai că porți în imaginație o lume și încercai să-i dai glas. Anii aceștia când ne căutam, când se succed în noi, într'o alternare vertiginosă, momente de nesfârșită încredere în puterile noastre și de totală îndoială, ne modelează sufletul, ne da tonalitatea realizărilor viitoare. Cu ce sfială te-ai dus să-i citești lui G. Tutoveanu, care pe acea vreme era institutor la Fălticeni, prima povestire "Frații Potcoavă"! De atâtea ori mi-a vorbit G. Tutoveanu de acea neuitată noapte de vară când i-ai citit lui și lui Arthur Gorovei, minunata povestire a fraților Potcoavă, care după moartea fratelui lor vitreg, Ion Vodă cel Cumpulit, au isbutit să îgonască pe netrebnicul Petru Schiopul, fiul Doamnei Chiajna. Debutai ca prozator, într'o epocă de mare secetă literară. Revistele literare nu publicau nimic de seamă; o lipsă de vigoare, o dezolantă banalitate caracteriza proza. Și în această atmosferă aduceai o robustă originalitate, un simț al muzicalității limbii și o siguranță de expresie neobicinuită la un începător. "Frații Potcoavă" căruia i-ai schimbat titlul în "Șoimii" (povestire mai lungă căreia cu greu i-am putea spune roman), a entuziasmat. Îți amintești că Arthur Gorovei avea lacrimi în ochi în noaptea acea de vară, începea marea carieră literară a d-tale, tovarășe Sadoveanu. De la primul volum te-ai conturat așa cum urma să fii în tot ce ai publicat ulterior:

(Urmează pagina 3.)

CANTECUL GRAIULUI

de Aron COTRUS

Întru amintirea Virginiei, în apropierea căreia am scris aceste versuri.

Ce flori, ce vrăjii dă
vorba verde, fragedă,
de-al cui lin dăinu dăinu
ne tresălit inima,
ca sibi de celene,
de celene prietene!

Cine-i surd, să n'audă
cântecul de laudă
al graiului-graiului,
al graiului-graiului?

Pe pânze pământului,
cunî podobe ca-ale lui?...
Cumunî cui poţi să-i pui
ca din floarea gîndului,
prinsă'n vorbă-pietri scurte-
anî să n'o poată rumpe?

Din străfundul timpului,
peste sufletul oricui,
sună ca-ale nimănui,
sună clopotele lui,
cunî fluierul lui.

În noetul prorocului
la flacăra focului,
fulgerul norocului,
în versul răsodului:
răsmerița glodului,
chiotul norodului,
iar când schimbă-se în goarnă
flăcări peste inimă toarnă,
lumi din temelii răstoarnă;
și-și rup cale îndărzneață
și'n răscoale se răsfață
alte chiote de viață...

Când ajunge să se prindă
în doină și în colindă,
cerului îi face tindă
din acest pământ, pe care
numai cântecul nu moare...

Pejură-i spre peste lume,
prin vîzduhuri fără nume...
Pentru-un sbor prin nesfârșit
pret îi cere înmîit,
dar pentru povara sa.

plătă vrea și plăță-ți ia
mai nimica; inima.

Sborul lin ori sborul rău
printre stele, peste bău,
prin cutite lungi de creste,
fără veste,
ca pe drumuri de poveste,
il plătești cu trupul tău,
il plătești cu gîndul tău.

Cămașă-i cu mil de zimți,
pân peste mormîni s'o simți,
dacă vrei și vrei mereu
să bați drumul cel mai greu,
să stai ochi cu Dumnezeu!
Și s'ajungi cătuși să-i pui
trupului cu jugul lui,
dorului, cu rugul lui!

Cu ochi semeti
de veghe beți,
peste ceți și dimineți.

pe lungi urme de drumeți,
crai pe bucurii de-o zi,
cu vrăjite chei de dor,
cu chei ca-ale rahului
vresu, prin flăcări să descui,
visteria tuturor
și a mea și-a nimănui:
visteria graiului,
care strălumină-mă,
unde'n taină ține-mă
a neamului inimă...

Dorul cald fără urmă
peste-a plaiurilor curmă,
după vortă duse-n turmă
ce sub ploa, sub ceti, sub vînt,
umplu-al neamului pământ,
pân'n marginea lui:
daruri ale nimănui,
daruri ale oricui...

(Urmează pagina 2.)

CANTECUL GRAIULUI

Zace'n taina, taina lui,
zace'n taina graiului,
tot ce-a fost, și-o fi, și nu-i:
visul orb al raiului;
dorul fără căpătâi,
și chiotul lui dinții,
chiot lung fără răspuns
inecat în nepătruns;
valburile vântului,
miresma pământului,
chemările cucului,
șuerul haiducului,
verdele molodului
răsufletul codrului,
mohorirea doinelor,
Dunările doinelor,
glas de fluer fermecat
de visorini alungat;
freacăte și fâlfâiri,
năzăririi de nicăiri
și chemări de undeva
de peste viața mea,
cari își fâlfăie aripa
dulce să ne facă clipa,
și să ducă pân' departe,
peste vis și peste moarte,
tot ce'n suflet ne-a rămas
dela'nțaiul nostru pas:
sori străvechi și sori noi
dugi cu nopțile din noi,
viscole ce ne-au bătut,
datine ce ne-au crescut
dela-al lumii început;
drum de scrum și drum de fum
între-atuncia și între-acum;
zări de foc
și nenoroc;
treceți iuți, cu pieptul gol,
peste râuri de pârjol,
călcând aspru, călcând tare
din hotare în hotare,
între lună și între soare
pe sub stele căzătoare,
între apă și între piatră
dintr'o vatră ntr'ală vatră,
pe unde cântă morții latră,
pe unde soartea ne-a ales
vetre'n munți și vetre'n șes,
de unde să nu mai poată
veacurile să ne scoată...

Între Răsărit și Apus,
între Apus și Răsărit,
pe unde pașii ne-au tot dus
în lupte fără sfârșit,
cu Dumnezeu am grăit,
cu apele și cu vântul,
cu cerul și cu pământul...

Zorile, cu glas de Adam,
pe nume strigatu-le-am,
și-odată cu zorile
botezat-am florile,
și-odată cu soarele,
munții și izvoarele
și tot ce era aproape
între munți și între ape...

Și cu mâinile-amândouă,
ne-am spălat cu-nțala rouă:
cu Marea Neagră și cruntă,
să ne pregătim de nuntă...

Drumărind și drumărind
dugi de pași și dugi de jind,
pe unde umbliat-am craina
în aprinsă căutare
de statornice hotare,
întrebatu-ne-am mereu,
munți și ape iscodind:
care-i calea, care-i taina,
care-i steaua, steaua lui,
care-i steaua neamului,
a neamului lor și-al meu,
botezat de Dumnezeu
din smulgere'n smulgere
cu furtuni și fulgere;
din trecere'n trecere
cu-a pierzaniei secere...

Un glas stins de undeva,
nu încestă-a măntreba:
din ce plaiuri amulu-s'a
furtunatic vița ta,
de-i sângeră inima,
cum nu-i sângeră năicui
pe fața pământului?

Aina daina și iar daina,
dăinci cine-i știe taina,
că nu-i au și nu-i nici da,
de ne scacă inima!

Hotarele graiului,
noapte, poți să mi-le apui,
și-alte pietre'n sir să-mi pui
pe unde a fost ce-a fost, și nu-î?

Peste truda tralului,
greu din grăul graiului
ne dă pâinea raiului:
pâine veche, pururi nouă,
ne-o dă cerul, ne-o dă nouă,
cum dă ploaie, cum dă rouă,
și'n avion de Duminecă
cu har ne cuminecă...

Arcul năsdăvan mi-l iau
pentru zări ce margini n'au
și la zold, domol, înod,

corn de-argint de voevod:
să pătrundă glasul lui,
peste munți și munți silhii,
și din depărtarea grea,
să răspundă tot așa,
lung peste noptarea mea,
Carpații și Dunărea,
Carpații și Dunărea,

Vorbă!
Torbă,
cu săgeți,

pentru anii-mi îndrăzneți,
pentru împărății de ceți,
pentru mii și mii de vieți,
pentru vânătoare-anume
de mogâlde și balauri,
peste bauri,
peste plauri
și păduri de peste lume...

Ca de-un grai din altă viață,
zarea schimbă-se la față:
pe țărnul isvorului,
câprioara dorului;
pe marginea-abisului,
uite, cerbii visului,
visului, flămândului,
și vulturii gândului,
arși de îndrăzneți, să sboare
până dincolo de soare,
peste ceți, tot mai aproape,
de-ale veciniei ape,
unde, peste bezna-adâncă,
golul vorbele le mănacă...

Trec prin codri deși și șui
bourii trecutului...
La al timpului isvor,
beau din apa zorilor
și'n nemărginirea oarbă
pasc și pasc a morții iarbă...

Peste crivețul zăud,
ca din alte lumi aud,
peste ntinsul gol și crud,
clopote bătând în dungă,
dangăte ce se alungă,
peste vremea rea și lungă...

Năvălește înapoi
viu trecutul către noi,
greu de sori cu mers fierbinte:
Dunări iuți cu ape sfinte...

Din prăpastia somnului
întind mâna, Domnului,
întind mâna și li cer,
mut merindea mea de cer:
să nu'nșăr și să nu scapăt,
să bat drumul până la capăt;
după vrerea-i, și cuvântu-i
din âst trai să mă destintui,
și din orice adăpost,
ca și cum n'aș mai fi fost...

Din pustiu'n care pier,
câte cer mă'nțorc, și-i cer,
cu foc timpul să-l îmbour,
crunt izbit, să nu mă'nour,
să'nfrunt drept al morții bour!

De zăduf și frig
îi strig,
cerului îi strig și-i strig:
drept simbrice, Doamne, dă-mi
văz peste-ale lumii vâmi,
sâmburul pârjolului
și cheile golului;
vorba orbului noroc,
vorba-pasere de foc,
capul pentru ea să-mi joc...

Din dealul ce zarea sorbi,
peste munții auri și orbi,
stol de stol, al morții corbi...

Suflet fermecat de corn,
cu ce cântec să-i întorc,
cu ce farmec să-i întorc,
cu ce suflu să-i alung,
câte drumul cel mai lung?...

Din zale cămașă-mi pui,
din jarul amurgului,
cu dainu și cu daină,
să se ardă moartea'n ea:
cu pași lungi și cu pași șui
munții până'n vârf să-i sui,
munții, munții visului,
și de-acolo să văd ce-i
în zarea de peste ei,
în golul de peste ei...

Cu fulgerul —lung lămpas,—
și cu pasul urias,
în avâncetul glesnelor,
—vânător al besnelor,—
culmile-ți eu taiu-le,
taiu-le, strătau-le,
grai carpatic, graiule!

Fără tine, pe aci
nimeni viața nu ne-ar ști,
nici de-am fost n'ar mai ghici,
după grai și pascăli...
N'ar mai fi povești și soapte
de-am pierit ori nu, în noapte,

și nici vis
cu sânge scris,
subt peceti de cărți închis,
și nici doine și nici vera,
pe unde urma ni s'a șters,
după-atâta mers și mers...

Ca din flori de rouă ude,
se aude, se aude,
peste chiote și trude,
peste casne
și năprasne,
tot mai stins și mai departe,
până dincolo de moarte,
ca'n furtună sămănat,
freacătu-i în lung și'n lat,
cu miresme de pământ
din păduri ce nu mai sânt...

Vorba: pasere măiastră,
cu cuib în inima noastră
și'n strășini de zare-albastră,
câți n'au vrut de jos, din stuh,
s'o doboare din văzduh,
să ne'ngroape odat'cu ea,
Graiule, Măria-Tai!

Ce țințași pizmași, trufași,
și ce uriași vrăjmași,
cu văz lung de temnicer,
putea-o-ar vana din cer,
de pe stânca sânelui,
din pieptul Românului?...

Pe semne, cerul nu vrea,
gloantele să prindă'n ea...

Ne-a venit din cer ca mana,
feritu-ne-a de Satana;
ne-a fost chiot și liului
și'n restriști ne-a adunat
vifornița graiului,
goarna năsdăvană-a lui,
ca un glas de împărat
din fundul pământului...

Culmi i-am dat, drept adăpost,
în bejuniile ce-au fost...

De balaur și de vruh
ne-a păzit ca Sfântul-Duh,
și de neagra coarbă oarbă
ce vrea văzul să ni-l soarbă
și cu-a ciocului undrea
să ne sece inima
și să surpe'n zarea-albastră,
drumul înaintea noastră,
cerul de deasupra noastră...

Până'n veacul veacului
scris mi-a fost să fiu al lui,
alb ostaș al graiului,
pe granița sângelui,
pe granița gândului,
de unde schimbare nu-i,
de unde potecă nu-i,
de unde scăpare nu-i...

Scurt prăpastia rupe saltul:
locul tău nu-i pentru altul!...
I-ai dat sângele zălog,
i-ai dat sufletul zălog,
și-acest cântec greu și-olog...

Cum poți doar să te cunoști,
dintr'atâtea oști și oști,
și să semeni,
ca frați gemeni,
și să mergi umăr la umăr
cu mulțimi fără de număr;
și să cânti
și să descânti,
din tin'să te desmormănti:
ca prin alvii țari și seci,
râuri fără țărni să treci,
să le treci,
să nu te'nneci,
și să crești
ca în povești,
să te simți la tine-acasă
stând cu ingerii la masă,
stând cu Dumnezeu la masă,
în a vescurilor vatră
mai tare ca orice piatră,
fără teina, taina lui,
fără taina graiului,
fără-a vorbeii sfântă pâine,
pentru azi și pentru mâine,
pentru dincolo de mâine,
fără să'nfrunți, viteaz, furtuna,
ce cu-ai tăi te face una,
peste sbucium și nevoi,
până'n ziua de apoi...

Mai tare ca orice armă
e trecutul ce'n grai doarme,
trecut, ce pe rău, pe bine,
în picioare, drept, ne ține,
ca țânșii cu ochi arzui
din fundul pământului:
s'apărăm în noi și peste,
tot ce este și nu este:
isvorul ce doarme'n stâncă,
aurul din piatră-adâncă,
tot ce-o fi și nu e încă...

Frați de vorbă și de gând,
frați de sânge și de jind,

de vrei aspre ciocotind,
unul și-unul, împreună,
ca mânați de-o grea furtună,
trecem peste ani arând,
trecem peste ani cântând...

În pământul neamului,
în fața-alianului,
rădăcini ca de oțel
sunt mormintele din el.

Dărza sângelui poruncă
peste flacări ne aruncă:
înși de pară, laolaltă,
câte lumea cealaltă...

Unde-i unu fără lângă,
mii de-arhangheli cresc-i lângă,
și de dă în drum de moarte,
se dă moartea la o parte!

Veac de veac, lup după lup,
haina de pe trup
ne-o rup,
dar acest străvechi coșoc,
numai sânge, numai foc,
din prăpăd, din nenoroc,
crește zi de zi la loc,
din umăr până'n călcăiu,
mai tare ca'n ziua'nțaiu...

Ca'ntr'un necuprins puhoi,
peste stahii și strigoi,
câte lumea de apoi,
ducem veacurile'n noi...

Dedeparte, fremătând,
eu aud și-aud, în gând,
pe călăi-ți gomânind,
gomânind, hălălând,
și la groapa ta săpând...

Gând în flacări, ochii uzi,
neam al meu, mă mai auzi?...

Glas aș vrea să am, ceresc,
să m'auzi când îți grăesc,
și profetic văz, să văd
cum te sbuciumi în prăpăd;
să mă simt pe bine-ori rău
că sunt trup din trupul tău!

Grele ca de stâncă vie,
măguri am visat să-mi fie,
măguri mari, cuvintele,
să-ți însemn mormintele,
cu-a cerului apă toată
ploi spăla să nu le poată;
aspru, ca din moși-strămoși,
să crezi dărz în Feți-frumoși,
și, ca pentru frunți crăești,
verzi cununi să le'mpletești,
s'aud iar prin ani schilozi
treceți iuți de voevodi,
subt arcuiri de curcubeu,
crainici ai lui Dumnezeu...

Aibă gură, frunte sfântă,
pe Feți-Frumoși cine-i cântă,
și-al lor nume scris rămână,
scris de-a timpurilor mână,
ca un semn de legământ
între om și între pământ...

Cine craiu-i peste grai,
fără strai domnesc și-alai,
e mai crai ca orice crai!...

Peste timpul surd și crud
pași pietroși s'aud, s'aud,
tot mai mulți și tot mai șui,
la porțile soarelui...

Ca de mii de ani mereu,
curge sânge, curge greu,
din trupul neamului meu,
ce, cu răni nevindecate,
se tot bate și se bate
cu pământul jumătate,
pe brazda străbunilor,
în drumul furtunilor;
pe marginea golului,
în drumul pârjolului;
pe țărnișii apelor,
în drumul potopelor,
subt flamura-ți, Craiule,
grai carpatic, graiule!

Madrid, luna Mai 1944.

ARON COTRUȘ

Scrisoare deschisa lui Mihai Sadoveanu

un neîntrecut povestitor, un liric evocator al peisajului Moldovei. "Solmi", primul volum, a venit ca o ploaie binecuvântată după o îndelungă secetă. Nu subiectul istoric era acela care asigurase succesul volumului. Radu Rosetti, pătrunzătorul cercetător al cauzelor răscoalelor țărănești, publicase un roman istoric de reală calitate: "Cu Păloșul", dar nu stărnise nici un entuziasm. Dăduse un suflu nou, un simț ritmic al epopeei, un firesc în tot ce povestea, în călătoriile foarte simple, realizai o adevărată vrajă literară. În acea vreme-ți amintesci tovarășe-ministrul instrucției publice era marele matematician Spiru Haret. Fire reținută, refractar entuziasmului, s'a lăsat totuși cucerit de minunatul dale dar de povestitor și a ținut să sublinieze această intrare plină de fagăduieli în literatură. Și volumele s'au succedat, dovadă o excepțională fecunditate: "La Crâșma lui Moș Precu", "Dureri înăbușite", "Amintirile căprului Gheorghită", "La Noi în Vinșoara". Calitățile din primul volum se precizau, talentul se impunea. Colaborai la "Sămănătorul" lui N. Iorga care năzua să determine, prin mijlocirea literaturii, o schimbare a sensibilității politice în favoarea țărănimii. Toată proza dale era străbătută de o înțelegătoare iubire de țărani, de acea lume blândă, umilă, răbdătoare, din satele moldovene. Învalului acea lume necăjită într-o diafană poezie, aduceai un accent nou de adâncă omenie; natura înconjurătoare, oamenii, legendele, se înbinau.

DTA ai avut însă totdeauna instinctul sigur al momentului când o despărțire este impusă de o înțelegere realistă. Fărăsindu-l pe N. Iorga te-ai raliat grupului poporanist din jurul lui C. Stere. Apărea "Viața românească". În 1908 Constantin Stere publica epocalul articol "Fierland", în care denunță sistemul de apăsare a moșilor prin contracte de arendare. Moki Figer își întinse contractele de arendare asupra Moldovei ca o pânză de păiajen. Exploatarea era sălbatică, anticipând metodele marșiste. Și nu este o simplă întâmplare faptul că răscoala țărănilor a început în 1907 la Flămânzi, în județul Botoșani, una dintre moșile cuprinse în trustul arcândășesc al lui Moki Figer.

Imi amintesc de articolul publicat în 1906 de H. Sanielevici-tovarășul dale politic de azi-în revista "Curentul nou", care apărea la Galați, revistă de inspirație și de tendință socialistă. Articolul cuprindea o violentă critică a operii dale, subliniindu-i mai ales, tendințele xenofobe și antisemite. Un tablou anapoda prezenta eroii navelor dale, distribuiți după vicii, bețivi, tâlhari, etc., spre a demonstra imoralitatea operii dale. Fără îndoială că toată argumentarea era falsă, tendențioasă, dar nu mai puțin, văzându-te azi tovarăș cu H. Sanielevici, pot măsura drumul renegării pe care l-ai străbătut. Ca atitudine politică, H. Sanielevici nu s'a schimbat. Era marxist în 1906, este și astăzi tot marxist. Dar atitudinea dale? În 1906 H. Sanielevici își puna în evidență tendințele antisemite și își clasa opera drept imorală și reacționară. Problema moralității în artă este de multă vreme înalturală din examinarea și valorificarea unei opere, dar tendințele, atitudinea scriitorului în fața vieții sociale pot fi prea bine clasate drept reacționare sau revoluționare. Dă nu ai fost niciodată un revoluționar ca tendință; iubirea de trecut, regretul care întovărășește evocarea unei lumi în dispariție, tot lirismul operii dale în legătură cu formele de viață patriarhală, sunt calificate de stăpânii de azi ai poporului român ca reacționare. Închiziția leninistă-staliniană este neînduplecată în sancționarea acestor devieri emotive mite-burgeze.

Opera dale a contribuit în bună parte la formarea acelei sensibilități specifice intelectualilor români, sensibilitate în care intră o mare iubire de țărani și o mare iubire de trecut, adică elementele afective ale unei ideologii naționalistă-țărănești, ideologie de "Kulaci", cum ar eticheta o stăpânii dale moscoviti.

Nu ai fost oare ce zice un cerebral în literatură și nu ai folosit în nulele sale în romanele dale eroi recrutați din rândurile intelectualilor. Când ai încercat "Insemnările lui Neculai Manea", în care evoci pe profesorii gimnaziului din Fălciu și "Oameni în lună", nu ai isbutit; psihologia dale rudimentară dă o ștângăcie scrisului, atunci când vrei să pătrunzi în intimitatea eroilor. Operele în care talentul dale se manifestă cu o impresiionantă plenitudine, "În Pădurea Petricorului" (poate unica în literatura mondială), "Dumbrava minunată", "La Crâșma lui Moș Precu", "Amintirile căprului Gheorghită", "Păcat boeresc", redau literar acele existențe nesmulte din contactul imediat cu natura. Progresul, civilizația, toate orgoliile realizării ale tehnice, sunt așa de departe și nu vin în atingere cu această lume în care artificialul se interpune între om și natură, falsificându-i sensul existenței. Timp de patru decenii, literatura aceasta de tendință reacționară, literatura ceasta de inspirație și sensibilitate patriarhală, a format succesele generații, alimentând o ideologie specifică românească, ale cărei origini se găsesc în paginile lui Eminescu. Insuccesul ideologiei comuniste în România se datoră acesteia fizionomie spirituală a intelectualului român și este în măsură, mai mult decât oricare altul să cunoști rezistența tăcută, opusă de marea majoritate a intelectualilor români preștului comunist. Într-o zi-va veni și ziua aceea, o ști prea bine tovarășe Sadoveanu-se vor cunoaște toate acele de eroism ale intelectualilor cari au preferat mizeria în formele cele mai distrugătoare, decât să devină ergați și propagandă marșiste.

Cum erai unul dintre cei cari au contribuit la formarea acestei structuri sufletești pe care am putea-o numi de sensibilitate tradiționalistă, românii nu au putut înțelege senina renegare a unei întregi vieți și încadrarea lui Mihai Sadoveanu în rândurile bolșevici.

Oricine te-a judecat cu asprime a săvârșit o nedreptate, deoarece presupunea că ai avut o linie rigidă a unei existențe care își afla expresia sublimată în operă. Un poet irlandez, W. R. Yeats, susținea o foarte interesantă teorie, după părerea lui, artistul nu se exprimă pe el însuși, ci anti-elul lui, arta lui este un elogi al virtuții sau frumuseții care este exclusă din viața lui cotidiană. Ș. Unamuno comentând această teorie scria: "Dacă poetul liric caută ce nu este și vrea să fie anti-elul său, el este înșel, mi se pare foarte natural. Fiecare își caută completarea".

Nimic nu i se potrivește așa de bine teoria, în aparență paradoxală, a poetului irlandez Yeats, că dale tovarășe Sadoveanu în opera dale literară ai căutat

un corectiv moral pe care ți l-au dat ursitoarele, eroii dale sunt anti-elul lui Sadoveanu.

Al zăgrăvit oameni deschizi, care se dăruiesc întregi într-o prietenie și în viață ai fost un om de ascunzișuri sufletești, a cărui prietenie nu depășea buzele care o rosteau cu multă ezitare. În opera dale abundă oameni de vijelios curaj, cari pentru o credință se înfruntă neînfricați cu moartea, oameni de caracter pietros pe care nestatornicia împrejurărilor nu-i clatină cum nu clatină puhoiul valurilor mării stâncă sfidătoare a neastăpărului întinsului de ape. Și se întâlnesc în opera dale literară, oameni de o înfinită bunătate, de o rară gingășie sufletească. Și singura statornicie pe care ai avut-o în viață a fost aceea a lipsei de caracter iar, bunătatea nu ți-a trecut niciodată de raza călmării. Un egoism de proporții reduse, de o meschinărie dezolantă. Nu ai suferit povara nici unei convingeri, mintea nu ți-ai chinut-o punându-ți probleme complicate; molusc fără vlagă, mlațet, ai schimbat de poziție fără nici o complicație sufletească, deoarece îți era perfect egal unde se situai, esențialul era să-ți fie bine. Aceste succese reușite erau repede uitate, talentul săvârșind în umbră pe om...

În timpul neutralității din anii 1914-1918, făceai parte din grupul de la Viața românească, gândind sub influența covârșitoare personalității a lui C. Stere. Viața românească era ostilă unei alianțe cu Rusia și preconiza intrarea în războiu alături de puterile centrale (Germania și Austro-Ungaria), considerând în ordinea urgențelor, pe primul plan Basarabia. C. Stere își publica amintirile din Siberia ("În voia valurilor") și articolele intitulate "Din carnetul unui solitar" pe care le semna C. Nistrul.

Atmosfera în țară era pentru primatul Transilvaniei în ordinea revendicărilor naționale. Erai solidar cu poziția lui C. Stere, dar germanofilia Vieții românești îți determinase o eclipsă în simpatia cititorilor. Cărțile îți rămăneau nevândute și numele îți era din ce în ce mai învaluit într-o ostilitate generală. În 1915 ai publicat una dintre cele mai frumoase opere ale literaturii românești: "Bordeenii". Undeva, la o mare moșie pe Jijia, descrii existența obscură și totuși emoționantă a țărănilor, cari munceau pentru un stăpân pe care nu-l văzuseră niciodată. Și lumea aceasta umilă se mișca într-o imprecizie de baladă; o clipă trece turburător ca o dără de taină Fălbogă spre a dispărea în taina din care venise să poposească printre țărani de pe moșia așezată pe valea Jijiei. Adesea evocând "Bordeenii", mă gândesc că de la un capăt la altul țara este coborâtă la nivelul de viață al necăjiților țărani pe cari li descrii cu atată profundă înțelegere umană în "Bordeenii". Pui atâtea emoții, atâtea sensibilitate în călmărie, că nu-ți mai rămâne și pentru viața de toate zilele, pentru oamenii vii. Volumul "Bordeenii" a trecut neobservat. Un istoric literar ar căuta zadarnic în ziarele și revistele timpului o căt de anodină notă despre "Bordeenii". Nu era absența unei înțelegeri a valorii cărții oare seamă ostracizării germanofiliului de la Viața românească. Fără îndoială, o nedreaptă conspirație a tăcerii, dar în epoci de criză, literatura este pasional anexată controverșelor politice.

Am intrat în războiu. Halucinații ai visului de întregire a nației, nu am bănuit măcar că Rusia ne pregătise o capcană, de care aveam să ne dăm seama mai târziu când Bolșevicii ocupând postul de comandă, au publicat arhivele secrete ale diplomației țariste.

Retragerea în Moldova, cu tot cortegiul de suferință, a fost completată de tifosul exantematic, darul inevitabil al oricărui ocupații rusești. Își făcea drum descurajarea. Se aflase că Rusia negocia o pace separată cu Germania iar prețul acestei păci era Moldova, care urma să fie anexată de Rusia. Generalul Prezan, șeful marelui cartier general, a decis scoaterea unui ziar "România", a cărui menire era să învieze sufletele și să redea încrederea în victoria finală. Redacția României a fost alcătuită numai din scriitori: George Ranetti, N. Locusteanu, N. N. Beldiceanu, Corneliu Moldovanu, Ion Minulescu, G. Rotici și, evident, cel care îi întrecuse pe toți: Mihail Sadoveanu. Dă germanofiliul stierist de la "Viața românească", ai devenit meșterul de povești de războiu, evident anti-germane. Nu-ți cunoșc producția literară sub normativul diverșilor vechili ai Rusiei sovietice, ți-am citit întâmplător "Mitrea Cocor" și mi-ai provocat milă. "Mitrea Cocor" este sub producția literaturii false, insipide, produsă sub normativul marelui Petrescu de la Marele Cartier General. Nimeni nu-și închipuie că mlașcă, dacă n'ar mai argăți literar pentru comunisti, suferința de azi a țării ar afla tălmăcirea literară în scrisul dale. Acea iarnă cumplită 1916-1917, ce ecou a avut în opera dale? Prin satele Moldovei tifosul exantematic lăsase atâtea case pustii, că rămăneau numai câni să-și urle jalea; treceau pe străzile ușor furtive în care soldații morți stăteau grămadă, cu ochii agățați, așa cum li întepenisie moartea. Erau transportați în goană la cimiterie, căci moartea trimitea necontenit alții pe lumea cealaltă. Și câteodată morții ca niște slojuri de ghiță, luncău și cădeau pe pavalul străzilor cu un șgomot sec. Era un spectacol cotidian, care prin deasă lui repetare nu mai emoționa pe nimeni, dar neam li aștepta ca un ecou al emoției încercate atunci, să-și găsim mai târziu într-o carte în care ai concentrat tot ce sensibilitate dale de scriitor, bănuam noi cititori naivi, a înregistrat. Dar nu ai înregistrat nimic. În mijlocul acelei suferințe, dă plimbi o îndiferență totală de om ghiftuit, răsfățat de atențiile generalului Prezan. Pe front venea "România", care ne aducea proza lipsită de inspirație a filo-germanului devenit anti-german copina, proza dale tovarășe Sadoveanu.

La început ne-ai surprins, dar treptat ne-am deprins cu această nouă atitudine. În definitiv, gândeam noi, nu se poate mobiliza un om într-o unică atitudine, atunci când în preajma lui se tâlăzesc pasiuni care te contamină, dogoresc credințele care incendiază sufletele. Fără să vrea, scriitorul se resimte în felul lui de a gândi, de a judeca evenimentele și oamenii, obligându-l să-și revizuiască vechile opinii.

In amintesci tovarășe Sadoveanu cum după venirea Bolșevicilor, frontul rusesc s'a descompus, ajungându-se la armistiți și ulterior la pacea de la Brest Litovsk. Izolați cum eram, am fost constrânși să facem armistiți și guvernul generalului Averescu a durat nu-

mai o lună și i-a urmat guvernul Marghiloman. Imediat după semnarea armistițiului cu puterile centrale-armistițiul s'a semnat în Noembrie-a apărut la București, în Decembrie 1917, ziarul "Lumina", având ca director pe C. Stere și B. Brănișteanu ca șef redactor. În timpul ocupației, comandamentul german scosese "Gazeta Bucureștilor", care ni se svârșea și nouă în tranșee. Dar nu convingea pe nimeni. Apariția Luminii punea la dispoziția comandamentului german o armă de propagandă de altă calitate. În fiecare număr C. Stere publica un articol în care făcea procesul politic al războiului, denunțând tratativele secrete Sturmer von Jagov, începute două luni după intrarea noastră în războiu. Nu era numai forța strivitoare a documentării acestor articole, ci mai era și acel accent pasional al unei convingeri anti-rusești. Dintre toți intelectualii români, C. Stere era singurul care avea o vastă cunoaștere a culturii și politicii rusești. Cladev, Komiakov, Kirilevski, toți slavofili li erau familiari, ca și revoluționarii ruși Belinski, Lavrov, Mikhalovski, Herzen, Bakunin. El singur era în măsură să cunoască tainele sufletului rusesc și respirația imperialistă a politicii rusești. Își dădea seama de proporțiile periculoase pe care li reprezenta Rusia pentru existența noastră ca nație neaslăv. Această convingere li făcea să denunțe cu o vigoare, cu o constanță neegalată, pericolul rusesc. Lumina aducea în fiecare zi, lava unei convingeri vulcanice pe care, cum era și firesc, comandamentul german o folosea, săvârșind ziarul în tranșeele românești.

La Iași, în ziarul România, C. Stere era atacat cu o trivială violență, dar dă tovarășe Sadoveanu ți-ai continuat liniștit colaborarea, fără să schițezi măcar un gest căt de sfios, pentru a sublinia desolidarizarea de campania care se ducea în "România", ziarul al cărui director erai. Cum puteam să nu te credem conștienți anti-german?

A doua zi după constituirea guvernului Marghiloman, la 3 Martie, și-a făcut apariția la Iași, huliul C. Stere. Pe personul gării, alături de G. Ibrăileanu, diverșii Botezi, de Calman Blumfeld, erai și dă tovarășe Sadoveanu, director al "României", ziar care svârșise cotidian căldări cu lăuturi asupra lui C. Stere. Zămbeai fericiți de revedere. Nu a fost un simplu gest această prezență. Pe ziua de 8 Aprilie 1918, apare la Iași ziarul lui C. Stere, "Momentul". Își amintesci tovarășe Sadoveanu că chiar în primul număr al ziarului ai publicat o penibilă spovedanie. Căutai să ne convingi că ai suferit mult pentru toată nedreapta campanie dusă împotriva lui C. Stere, adevărul profet al poporului român. Toată viața era penibilă, neconvingătoare și articoli, ca toate articolele pe care le-ai scris când te-ai aventurat să faci gazetărie, prost scris. Redacția ziarului România nu fusese avertizată de această separație de o respingătoare lipsă de ținută. A încercat să-ți răspundă, dar ziarul România a fost imediat suspendat. Marele Cartier General nu mai avea nici o putere. Cu instinctul sigur al momentului tactic, ai părăsit o poziție care nu-ți mai oferea nici un avantaj. C. Stere era omul care domina "Statul țării", crease curentul irezistibil al unitii, învinzând poziția rusă a lui Krupenski și a lui Tiganko, șeful grupului ucrainean.

C. Stere era în acele luni din primăvara și vara anului 1918, omul cel mai puternic și cuvântul lui era hotărâtor în toate problemele Basarabiei. Discret (așa își este firea, vrei să ronțai într-un ungher neturbat de priviri indiscrete) ai obținut prin intervenția lui C. Stere, o vagă și nu mai puțin confortabilă misiune culturală în Basarabia, unde ai rămas până în 1920.

Dar așa sunt vremile acestea, tare nestatornice, de bieliu om nu știe cum să-și mai potrivească ideologia, spre a se menține în ritmul evenimentelor. Și dale tovarășe Sadoveanu nu ți-a plăcut să te împotrivesci schimbărilor. Robustul dale realism ți-a impus tactica mimetismului politic. Când Germania a fost învinsă, ai logic ca toți cei cari combătuseră politica lui Ionel Brătianu, să străbăta o epocă tare vitregă. C. Stere, cu impetuositatea profundă li convingeri, făcuse rechiziții politice de participare la războiu alături de Rusia. Articolele lui erau masive, argumentarea lui strivitoare, dar logica tainică a istoriei, ratificase politica lui Brătianu.

Se uitase rolul lui C. Stere în determinarea votului Statului țării, se uitase ce reprezenta C. Stere pentru Basarabia, dar nu se puteau uita articolele publicate în Lumina. C. Stere a fost arestat și depus la Văcărești. În lunile în care a fost la închisoare, foarte mulți devotați s'au dus să-l vadă, numai dă tovarășe Sadoveanu te-ai ferit de un contact care putea să-ți dăuneze. Așa ești în orice împrejurare; tare chibzuit și măsurat în orice gest. Socotești elanul sufleteș nepotrivit. Ca un adevărat strateg ai socotit că cea mai cuminte atitudine este aceea a unei prudente mențineri în penumbra actualității.

Toate transformările pe care le suferise țara după unire, determinaseră schimbări radicale în atmosfera intelectuală. Curente noi te svârșiseră în afara de actualitatea literară. Publicai împreună cu Demostene Botez și G. Topârceanu "Insemnări literare", dar nu izbuteai să rupi cercul de indiferență, cea tăcută ostracizare. Talentul dale de povestitor nu suferise nici o scădere dar, fie lipsa de jenă cu care trecuseși de la o atitudine la alta, fie o vremelnică schimbare a gustului literar, determinase acea nedreaptă depreciere a valorii operii dale. Și era epoca în care ai publicat acea admirabilă povestire, "Dumbrava minunată". Pe toți cei cari păstrau intactă tabla de valori estetice, nedreptatea care se făcea operii dale li revolta.

In 1923, revista "Gândirea", pe care o întemeiasă Cezar Petrescu, isbutind să grupeze toate elementele noiei generații, a organizat un ciclu de conferințe și zăgătorii literare în tot cuprinsul țării. Cu entuziasmul și prea puținul încrederei, ca toți tinerii, năzuiam să-i dăm tradiționalismului un nou conținut, să-i dăm elementele unei gândiri capabile să formeze o disciplină spirituală. Luam contact mai ales cu tradiționalismul francez: Bonald, Barrès, Bourget, Maurras, ne erau familiari. Într-un climat dominat de lozincile unei democrații antinaționale, îndrăgim de elanul tineretii, să formulăm elementele unei noi doctrine naționaliste. Un simplism politic considerăm, din necesitățile pur polemice, tot ce este tradiție ca

Scrisoare deschisă lui Mihai Sadoveanu

Ceva care aparține trecutului perimat. Dacă acest trecut se prelungește totuși în prezent, faptul s'ar datorita unei înclinări pur sentimentale. Era în 1918-1920 o tendință a extremismului democratic de a face tabula rasa de trecut, ca și când o societate omenescă își lichidează trecutul, luând-o de la început cu fiecare generație. Pentru acești democrați nu se intitulau în acea vreme progresiști-tradiționaliști nu făceau altceva decât să se refugieze în trecut, această realitate dispărută pe care memoria noastră a sublimat-o, acordându-i o perfecție ideică. Este în această tendință de idealizare a trecutului, susținut de democrații radicali, o formă de manifestare a ostilității față de prezent. În interpretarea noastră a tradiționalismului, alături de elementele moarte ale trecutului, formele de viață pe care evoluția social-economică le perimează, există și o tradiție vie care primește o operație de triere din partea fiecărei generații. În această operație de selectare se separă ceace, după părerea unei noui generații, merită să supraviețuiască și să fie integrat în tezaurul tradițional de ceace trebuie eliminat ca o greutate inutilă, din moștenirea trecutului. Această operație de triere, reînnoită continuu, operație asemănătoare curățirii de câtre grădinar a ramurilor nefolositoare, îmbogățește cu ceace este durabil, fondul tradițional. În interpretarea pe care o dădeam în acea vreme noi tradiționaliști, această operație de selectare a fiecărei generații constituia esența procesului istoric. O confruntare mereu reînnoită între posibilitățile noul pe care le determină dinamismul vieții, forma pentru noi dialectica internă a schimbărilor pe care le suferă societatea românească. Tradiționalismul generației mele avea, fără îndoială, la origini, o sensibilitate istorică pronunțată. Nu puteam concepe viitorul fără rădăcini înfipte adânc în ceace opera de triere a atâtor generații i-a dat o valoare de eternitate. Imi amintesc că nu odată, pentru a defini tradiționalismul nostru, am folosit o imagine care plasticiza ideea: cu atât își svârle un arbore coroana către cer, cu cât are rădăcinile mai adânc înfipte în pământ.

Era firesc ca să te considerăm ca pe un element integrant al unui naționalism tradiționalist. Credeam ca Helderlin: "Poetii sunt acei cari crează ceace trebuiesc rămasă (Was bleibet aber, stiften die Dichter). Și cine altul evocase cu atâta vază Moldova? Cine dăduse o mai frumoasă tălmăcire lirică a realităților românești?

Ți-amintesti tovarășe Sadoveanu de sărbătoarea de la Fălcișeni? Impleanul al de ani. Era exact acum 31 de ani. Am voit să te sărbătorim în acel târg moldovenesc în care îți scriseseră cea mai mare parte din opera dăle. Mă mi-a revenit sarcina de a rosti o conferință. Am analizat rând pe rând temele de inspirație, arta transpunerii literare, personajele și acel specific lirism pe care îl își să pitească asupra peisajului să întovărășească discret pe toți eroii navelor. Imi amintesc de sala încălzită, de bătrânul Arthur Gorovei care prezenta conferința, de emoția dăle, de epigramele improvizate pe care ți le-a dedicat Păstorel Teodorescu.

A doua zi, ți amintesti tovarășe Sadoveanu, am făcut o excursie la Bala și probabil peisajul pe care l-ai cântat de atâtea ori, ambianța, tinerțea noastră entusiasmă, te-au scos din vîrșina tăcerii, silindu-te să devii mai vorbăreț. Eram în parcul lui Cantacuzino Pescanu, lângă ruinele capelei catolice a Doamnei Ringala poloneza, soția lui Alexandru cel Bun. În această capelă se rugase și Mușetina, mama lui Ștefan cel Mare. Evocai trecutul îndepărtat al Moldovei și povesteai într-un ritm domol, de o simplitate de expresie plină de o învăluitoare poezie, așa cum povestesc țărani moldoveni. Oamenii, întâmplările trecutului, câpătau o intensitate de viață și pe nesimțite alunecam în trecut, ne simțeam absorbiți de trecut, avînd buzia că suntem contemporanii acelor vremuri îndepărtate. În general oamenii făcuți au parcă teamă de cuvinte și se mulțumesc să exprime o foarte vagă opinie care nu depășește un da sau un nu. Și când rap tăcerea, cuvintele nu le vin ca un torrent de munte scînd impetuos, rostogolind bolovanii argumentelor, mîndru și elanul elocvență pe măsură ce exteriorizează gânduri și sentimente îndelung comprimate. Cu glasul lui tăgănat, crăsmarul își manifesta mahnirea: "Cum m'as încumeta eu Coane Mihai să te amăgesc, că mai rar să cunoască cineva Cotnarul ca matală. Spun drept că-i de la domnișoarele Terente. A cumpărat tata toată recolta din acel an. Și ca ei nimeni nu stia să îngrijească Cotnarul. Este vin domnesc și dacă nu-i ești seama, nu-i porți o domnească grijă, nu ajungi la nimic, rămâne un vin ca toate vinurile. Și hrubă ca a noastră nu are nimeni în toată Moldova".

Și seara la Fălcișeni am stat până târziu, ascultându-te. Crăsmarul a ținut să-și manifeste bucuria că i se face, cu prezența dăle, o cinste așa de mare, "dughe-ni" lui. A scos din pivniță sticle de Cotnar, uitate într-un umgher întunecos. Susținea că vinul era din recolta anului 1903, iar dă răspundea zămbind: "Până nu-l gustăm, nu putem să ne pronunțăm". Cu glasul lui tăgănat, crăsmarul își manifesta mahnirea: "Cum m'as încumeta eu Coane Mihai să te amăgesc, că mai rar să cunoască cineva Cotnarul ca matală. Spun drept că-i de la domnișoarele Terente. A cumpărat tata toată recolta din acel an. Și ca ei nimeni nu stia să îngrijească Cotnarul. Este vin domnesc și dacă nu-i ești seama, nu-i porți o domnească grijă, nu ajungi la nimic, rămâne un vin ca toate vinurile. Și hrubă ca a noastră nu are nimeni în toată Moldova".

Când s'a desțut sticlă, buchetul Cotnarului dădea dreptate crăsmarului. Ne-al vorbit de hruba crăsmel, un tunel lung de vreo doi kilometri, care fusese multă vreme folosit de contrabandisti. Cum pământul era calcaros, hruba era uscată ca o coajă de nuc și deaceia vinul pătrăla în ea își punea în valoare toate calitățile lui virtuale. Și poste buchetul Cotnarului, poste prezența noastră care aducea tot ce are tinerțea ca entuziasm comunicativ, te-a molipsit și pe dă. Hruba în care se păstra așa de minunat Cotnarul, devenea un leter de porței. Făcea să defileze prin țara noastră umbrele lungului sirag de contrabandisti care foloseau hruba pentru a trece pe sub frontiera dintre România și Austria. Apoi gîndu a început să-ți colinde pe ulițele Fălcișenilor, evocînd oamenii pe care l-ai transpus în navelle dăle.

Plămăirea literară se servește de tot ce-i pune la dispoziție scriitorului mediul social în care trăiește și adesea ori nici subiectul nu este născocit. "Madame Bovary" a existat și Gustave Flaubert a pornit de la o dramă reală spre a crea faimosul roman. Balzac își recruta personajele din lumea în mijlocul căreia trăia. Într-o recentă teză de doctorat consacrată lui Gustave Planche (1808-1857), criticul de la Revue de deux Mondes, autorul tezei, di Regard, identifică pe Gustave Planche în mai multe romane din "La comedie humaine", sub numele gazetarului Claude Vignon. În "Ilusions perdues", în "Muse de departement", în "Beatrice", li vom regăsi pe Gustave Planche (Claude Vignon). Oamenii, evenimentele, climatul social, primesc, transpuse în opera literară, interpretarea scriitorului. Și dă tovarășe Sadoveanu nu puteai face excepție de la legea creației literare. Oamenii, întâmplările din "Floare ofulită", erau transpuse fără prea mari modificări, nici chiar în definiția lor psihologică. Și ne-al vorbit îndelung de "Haia Sanis", de realitatea personajilor, de puțină sforțare de imaginație care ți s'a cerut ca să realizezi o navelă fără alt egal în literatura românească decât "Făcția de Paște" a lui Caragiale. Ne inițiam în tainele dăle literare. Vorbeai simplu, fără emfază, cu acel firesc care exclude iritanta vanitate comună scriitorilor.

Am mai rămas încă o zi la Fălcișeni. Ne simțeam așa de bine avîndu-te printre noi căci știai să crezi o atmosferă de familie. Ți amintesti tovarășe Sadoveanu că ai ținut să mergem, a doua zi, la Rădășeni, un sat de răzeși, pe care îl îndrăgeai așa de mult. Satul nu era departe de Fălcișeni și drumul trecea printre grădini, de ni se părea că străbătem un parc din basme. Gospodăria țărănilor erau curate și casele apăreau dintre pomii fructiferi, toți în floare. Albul florilor de cires, de vișin, de păr, albul irisat de roz al florilor de măr și gutui, era întrerupt de rozul intens al florișilor. Din grădiniile înflorite venea o adiere de mireasmă și zumbet de albine, ca un poem al unei păci patriarhale. Și era atăta liniște, ca în tinda raialui. Cunoșteai pe toți gospodarii, le dădeai binețe și ei ți răspundeau: "Bine al venit Coane Mihai". Am poposit la un gospodăru, și toți ai casei erau tare bucurioși că "o venit Conu Mihai". Ne-am odihnit pe trunchiul unui stejar care sta întins în băltură ca o bancă. Gospodina ne-a servit fagure de miere și pahare de apă rece. Copiii se strînseseră clorchine în jurul dăle, cîinii stăteau pe aproape și te priveau cu ochi prietenosi. "Mă Codău, al îmbătrînit", și cîinele dădea din coadă, ca unei vechi cunoștințe. Învaluiam totul într-o privire de nesfârșită iubire. Tăceai, părănd că vrei să-ți absoarbi sufletul toată frumusețea acelei zile de primăvară, să prinzi toată muzica acelei simfonii pastorale pe care ți-o cântau oamenii și natura în satul Rădășeni. Întorcîndu-te spre mine, mi-ai spus: "Vezi Șeicaru, gospodarii aștia formează temelia de granit a neamului nostru. Pe ei nu-i clintesc amintelile socialiste". Și erai așa de fericit, în ziua aceia de primăvară, acolo în satul de răzeși Rădășeni!

Pentru mine tovarășe Sadoveanu ai rămas multă vreme omul din 1923, a cărui operă, generația mea ți-a fluturat-o ca un steag al tradiționalismului.

Și scriindu-ți această epistolă, mă gîndesc la răzeșii din Rădășeni, la răzeșii din Bucovina, la răzeșii și mazili din Basarabia, din Moldova, la moșnenii din Valahia și Oltenia, la țărani înstăriți din Transilvania, din Banat, din Dobrogea, și mă întreb cu spaime ce se va fi ales de ei. Pe frunțile lor luminoase, stăpîni de azi ai țării, cărora le argește tovarășe Sadoveanu, au pus ca un semn al infamiei titulatura de "chiabur", probabil traducerea cuvîntului rusesc "kulak". Vor fi fost sigur isgoniți din casele lor și poate duși ca vite de povară în Siberia. Mă întreb tovarășe Sadoveanu dacă am face din nou un drum la Rădășeni, cum te-ai întâmpina răzeșii, dacă ar fi din nou liberi cum erau în 1923?

În 1926 Octavian Goga, ca ministru de interne, ți-a îmbrățișat ideea de a scoate o foale săptămînală exclusiv țărănilor, "Comoara satelor". Cine putea fi mai potrivit să scrie pe înțelesul țărănilor, decât dă, care ai prins meșteșugul nemuritorului Ion Creangă și mănuiești graiul românesc cu arta lui Ion Neculce? Și Octavian Goga, cu entuziasm, ți-a pus la dispoziție tiparul, hărtia și abonații recrutați de jandarmi. Fiecare căruimar devenea obligator depozitarul ziarului "Comoara satelor" și musal trebuia să vînză toate foile ce i se trimiteau. Rotativele Monitorului Oficial trăgeau în fiecare săptămînală 400.000 de exemplare destinate țărănilor. Jandarmii erau din oficiu colportorii publicației dăle și între două injurături, zelul jandarmului asigura răspîndirea, ca poporul să se lumineze citind "Comoara satelor", redactată de Mihai Sadoveanu.

Fără să-ți fi dat seama tovarășe Sadoveanu, erai un anticipator al metodelor de zisă cultură forțată întrebuintate de comunisti.

Avînd tiparul, hărtia, transportul gratuit și, mai ales, vînzarea asigurată, datorită aparatului administrativ ce-ți sta la dispoziție, beneficiile realizate de "Comoara satelor" erau impresionante. Într-o zi, la Camera, fără umbra unei intenții răufăcătoare, te-am întrebat vorbind de "Comoara satelor": "Dar banii ce se vor strînge, ce destinație vor avea?" Și cu o voce suavă, mi-ai răspuns: "Dela popor vin, la popor se vor întoarce".

Prin "Adevărul" și "Dimineața", Socor a deslăuit o campanie contra lui Octavian Goga, acuzându-l că pentru publicarea unei persoane particulare, utilizează transportul gratuit prin serviciile poștale. Campania era justă și Em. Socor a înțeles-o când Octavian Goga a căzut de la putere. Era o reacție firescă a celor două ziare "Dimineața" și "Adevărul", atacate cu violență de revista "Țara noastră". Articolele scrise de Octavian Goga în "Țara noastră", ți amintesti că au fost strîns într-un volum intitulat "Mustul care fierbe". Campania dură de "Dimineața" și "Adevărul", era foarte documentată. Se publicau cifrele care indicau costul hărtiei, costul tiparului, costul transportului și ce sume s'au încasat. Și sumele încasate erau impresionante. Cu o diabolică insistență, cele două ziare întrebau: Unde sunt banii? Erai dă tovarășe Sadoveanu singur în măsură să răspunzi, deoarece dacă banii veniseră de la popor, ultima, cum mă asigurai, să se întărbă la popor. Ce destinație ai dat celor câteva milioane încasate din vînzarea numerelor revistei "Comoara satelor", este o taină. Fire

discretă, te-ai reținut într-o filosofică tăcere, mulțumindu-te să publici articole anodine, dar nu la revista "Țara noastră", ci la... "Adevărul" și "Dimineața". În acele zile, când Octavian Goga era ținut celor mai înverșunate atacuri de presă, când împotriva lui se formase un front unic care se întindea de la "Lupta" până la "Universul" și "Vittorul", l-am văzut pe hultul fost ministru de interne. Era logic să-l întreb de ce nu te obligă pe dă să dai explicațiile pe care cu atăta vehemență insultătoare, le cerea aproape toată presa, dar mai ales "Adevărul" și "Dimineața", la care continuai să colaborezi. Octavian Goga mi-a răspuns cu tristete: "Dacă Sadoveanu nu simte necesitatea de a rupe tăcerea spre a opri revărsarea de lăuri, dacă el nu se revoltă și ratifică prin tăcere toate calomniile, la ce bun să-l amintesc cu propria lui datorie de conștiință? Mă lasă indiferent explozia de ură a celor pe care l-am fixat ca pe insecte într-un insectar, dar mă doare acest penibil aspect moral al lui Sadoveanu. Mi-ar fi așa de ușor să-l oblig să vorbească, dar imi impun sacrificiul tăcerii". Toată gingășia sufletească, toată noblitatea sensibilității morale a lui Octavian Goga, se mărturisise în acea atitudine de demnă resemnare.

Fără îndoială că între talentul dăle tovarășe Sadoveanu și talentul lui Octavian Goga nu poate fi comparație, dar printr-un capriciu al ursoarelor, mult mai mare, mai strivitoare, este disproporția dintre caractere. Octavian Goga era un om de convingeri pe care le apăra volincoște, dă tovarășe Sadoveanu nu ai avut nici o convingere, biet molusc al tuturor idealurilor. Octavian Goga avea religia prieteniei, dă ai avut concepția oportunistă a prietenilor, rentabilitatea lor.

În 1932, Nicolae Iorga formează guvernul. Trecuseră 30 de ani de la "Semănătorul" și între timp prestigiul marelui animator al ideei naționale se proiecta în conștiința țării ca o reconfortantă iluzie. Nicolae Iorga, spre surprinderea tuturor, te-a designat ca președinte al Senatului, vrînd să dea guvernării o semnificație: traducerea în fapte a ideologiei de la "Semănătorul". Și designarea dăle ca președinte al Senatului, era cu atât mai surprinzătoare, cu cât avea tenacitatea vrăjmașiei față de oricine îl părăsise. Și dă îl părăsiseră în 1906 și trecuse cu grupul de la "Viața românească". Bietul N. Iorga care visa să transforme țara, nu a isbutit să o convingă decât de totala lui incapacitate de guvernare. Spiritul zefemist al Romanilor a etichetat guvernarea lui Iorga: guvernul zăpăceli naționale. Pentru dă, președinția Senatului a avut consecințe, turburîndu-ți ritmul existenței patriarhale. Păstrai încă lăralieră la frac, ca un rest de amintire din ceace se duce, dar puterea determinase rapide transformări în obiceiurile dăle. Mult haz am făcut când Ștefănuț, băiatul lui Ionel Teodorescu ne-a arătat o caricatură pe care ți-o făcuse și o intitulase Impietății: Mihail Sadoveanu își face toaletă de președinte al Senatului. Cu expresia nelendmărare a copilor, Ștefănuț le reprezenta lăfăit într-un fotoliu, o față fercheșă își ajusta unghilele pe mâini, iar un pedicurstor ți tăia unghilele cu un topor. Copilul observase transformările mai repede ca noi.

Când N. Iorga a căzut de la guvern, dă ai răcit rețetele și, probabil fire discretă, nu l-ai mai văzut. Retragi miza de la ruleta prieteniei, când vezi că numărul pe care ai mizat nu mai dă câștig. Mă întreb tovarășe Sadoveanu cum vei putea măine să-ți retragi miza de pe numărul comunist, când știi este că Bolșevicii nu au "complexul de inferioritate al sentimentalismului mic burgher" și dacă folosec și adesea răsfăț lichelele pe care le socotesc utile, le lichidează cu sânge rece atunci când nu le mai sunt de folos sau când încearcă să repete jocul cu șobolanii ce părăsesc corabia când simt că se scufundă.

La 25 Iunie 1940 ai scris manifestul de protest împotriva răpirii Basarabiei, manifest pe care l-ai semnat toți scriitorii români. Manifestul era frumos scris, sincer, emoționant, în fiecare rând simțai bălăle de inimă ale unei mari dureri. Ți apăruse primul volum din publicarea operii dăle în ediție definitivă. Ai venit acasă să mi-l aduci. Imi făcuseși o dedicație simplă dar cuprinzătoare de prietenie. Am stat mult de vorbă. Mi-ai vorbit îndelung de Ruși, de renasterea imperialismului rusesc, de temerile dăle de viitor. Reîmpropășai argumente pe care le foloseai C. Stere în articolele publicate în "Viața românească" din epoca neutralității. Ne simțeam așa de aproape în presimțirile unui viitor mohorât pentru neajălitul popor român. De atunci nu te-am mai văzut; te-ai estompat încet, ca și când voiai să fii uitat. În timpul războiului am aflat că te-ai căsătorit cu fiica unui negustor cuprins de la Mogoșoaia. Odată te-am revăzut în Gara de Nord și m'a surprins felul cum erai îmbrăcat cu șapcă, pantaloni scurți de golf, de păreal un Englez îmbogățit în colonii, revenit monden și sportiv la bătrînețe.

Prin 1943 mi s'a spus că ai început să ai legături cu comunistii. Mă s'a părut o odioasă născocire a eternei clevetiri omenesti. Și pe urmă când țara s'a prăbușit, am citit într-un ziar din țară ce-mi ajunsesă cu o întârziere de un an, că făceai conferințe antifasciste pe la licee, pregătindu-ți ascensiunile viitoare-credeai dăscoboririle viitoare, apreciau toți cei cari ți-au prețuit sensul. Imi revine o frază dintr-o scrisoare a lui Paul Louis Courier: "un homme comme lui, Bonaparte, soldat, chef d'armée, le premier capitaine du monde, voudrait qu'on l'appelle majesté. Stire Bonaparte et se faire Sire! Il aspire a descendre..."

Cu călă scărbașă precipitarea te-ai tărit la picioarele învingătorului, cu ce rusinos elan aspirai să cobori, să te prostituiești, să te tăvălești în noroiul comunist. O frenetie a desonorării. Din băltoaca pactării cu ocupantul, în care făceai mișcări de divot fericit, trâmbe de noroiu stropseau sufletul îndurerat al țării.

Evident n'ai ar nici o credință deoarece n'ai adorat nimic, bistă moluscă a unei existențe placide te poți deplasa de la o poziție la alta fără nici o sdruncinare interioară, dramă morală neputînd să existe acolo unde nu a trăit nici o credință.

După ziua trădării din 23 August, între orăntările de moarte care își găseau lepdările de "fascistul" Antonescu, lepdările alternate de jurăminte de fidelitate față de "Aliați", dă tovarășe Sadoveanu ai dovedit că ai o

(Urmare pagina 5)

BU CURESTI

de Toader IORAS

De multă vreme nu mai fusese atât de vesel. Île i-a scris c'a isprăvit și cu ultimul examen și că de-acuma, oricând va vrea, poate să fie profesor, și, după câteva mai spus și părintele Natanail, Ieronim Lumină a înțeles că n'ar strica să-l vadă. "Așa, mă duc să-l văd pe Ilie, să-i fac o cinste ca unui profesor. Să-l văd și pe Ion și să-l întreb de ce nu mai dă pe-acasă..." — Își spunea încălțându-și cizmele.

Își încinse șerparul, se mai uită odată în traista de piele cusută cu trandafiri de mătăsoasă roșie, puse într'un buzunar mai la îndemână banii de tren, își aruncă achi și în oglindă, apoi ieși din casă și cobori treptii făcându-și cruci dese și largi.

Era o dimineață senină. Vesel, începu să cânte: "Hei săracii ochii mei, cum se uită la femei și femeile la el..." apoi, uitându-se în jur, se muștră: "Ieronime, ești om bătrân și vrei să dai boii pe ghiță?"

Răse și, imbiat parcă de-o pasăre ce cânta legănându-se pe un spic de cucusur, își continuă drumul fuierând până'n țârmul Mureșului, când se urcă. Trecută apa, se îndreptă spre stația albă și cu dungi de cărămidă neagră.

Bună dimineață! În poști un lucrător cocoțat pe un maldăr de traverse cătrănite.

— Bun să-ți fie inimă! Îi poști și el, apoi întrebă: Se dau bilete?

— Se dau... peste un ceas și mai bine... — îi răspunse omul fonfănuindu-și fălcile umflate de multul cât a suflat în felinarul stației.

Să omoare timpul cât îi mai avea până când să vină trenul, se duse în dosul stației și cercetă semănăturile. Pe-o colină cu iarbă tunsă mărunț, se înșirau câpițe de otavă proaspătă și câteva ciili de trifoi înnegrit de ploale. La o margine de lan, un om grăbit să-și abia mămăliga mai devreme, despoia știuleții de porumb și rețea vârfurile cocenilor, trecând de la un fir la altul ca un crăsnic ce aprinde lumânările. În urma lui, golași, știuleții se înșirau galbeni și cu masele în soare. Scăpat dinspre Turda, un buciurnat de fabrică alergă dealul câmpiei și se stinse borbobosind în undele Arieșului. În spatele stației se opri o căruță din care coborâră doi înși în port de oras. O fi vremea? gândi Ieronim Lumină și se întoarse trecând pe lângă cotețul de gâini al șefului stației. Un cocos cu coada stropită de raze vinete, îi privi numai cu un ochiu și cărți mirat. "Măncă-te-ar vulpea!", îi zise bătrânul răsând și grăbi tropotind pe cimentul din fața ghișeului. Ceru bilet.

— Ce clasă? îi întrebă o gură de după fereastra vâruită.

— A treia. Eu nu merg decât cu a treia, răspunse, în timp ce-și număra banii și, amintindu-și de vorbele lui Ilie care-l spusese odată despre un domn adevărat ce nu călătorea niciodată în clasa a doua, zicând: "Ori într-o întâia unde sunt domni de viață, ori într-o treia unde călătorește cu țărani de la brazdă". Intră a doua? Hm! În clasa a doua nu se urcă decât slugile ajunse și femeile proaste... gândi. "A Treia da!" mai zise odată și termină: "Mă duc la București și nu așa de dragul lelii, nu mă duc să pierd vremea!"

Luă biletul și când se întoarse dela ghișeu, călcă pe gheata unuia dintre orășeni pe care, după felul cum sugera fumul din țigara de carton, îl bănuia bun de clasa a doua, unul din cei care strâng impozetele de pe sate, care smulge perina de sub capul bătrânilor și vinde capra cu lapte din bățătura săracului ce nu-și poate plăti datoria.

— Drum bun, bade Ieronime!, îi ură șeful stației.

— Să te găsească sănătos, domnule!, îi răspunse de pe scara vagonului.

Smucind și pocnindu-și roțile peste încheeturile șinelor, trenul ieși din stație. Încet, greoaie, dealurile rămăneau în urmă, învăluite de păduri, mistuindu-se în negurile ridicate din Mureș.

Cât ținu Ardealul, pe care-l cunoștea ca'n palmă, Ieronim Lumină nu se uită afară, dar cât ce trecu Oituz și mai cu seamă după ce lăsa Brașovul în urmă, urcând spre munți, nu se mai deslipea de la fereastră.

Cu vânturile zimțuite de vremuri, cu trecători umbroși și line, zid în lungul liniei ferate, munții se ridicau până în limpezimile cerului. Îi dureau coardecle grumazului de atâtea privit în sus, dar nu era sătul; voia să mai vadă și așa se ținu, una cu fereasta, până la Predeal.

"Aha! Aici a fost odată graniță. Pe aici a venit România la noi", își spuse coborînd din vagon. Călătorii din tren, sezonisți, domni și doamne, lumea de pe peronul gării, își întorceau capetele după el, atrași de statura uriașă, încântați de siguranța cu care bătrânul plșea printre ei. O domnișoară se desprinsese dintre doi tineri și mense în fața lui. Se opri, ridică o cutie nichelată în care privi lung și apăsă pe buton. Cîing!, s'auzi cât un inel lovit de un pahar, apoi domnișoara se apropie și zise:

— Mulțumesc, urias rălăcit printre pitici...
— Să trăiești fata mea, dar pentru ce-mi mulțumești?
— Te-am fotografiat.
— Nu mai spune... Așa? Unde-i chipul?
— Abia peste câteva zile va fi gata. Dă-mi adresa moșule, să-ți-l trimis acasă.

Ieronim Lumină îi făcu pe voce. Curioșii se strânseră în jurul lor.

— Moșule, dacă ești bun, mă facem o fotografie împreună, îi rugă unul din tinerii de lângă care se desfășurase domnișoara.

— Bucuros, dacă vă este de trebuință...!

— Și eu! strigă domnișoara.

Între amândoi, cu pletele răvășite de vântul ușor, cu credința că-și adună puteri să atînga suta de ani, Ieronim Lumină își întinse brațele pe umerii lor și se lăsa prins în chip.

Când ajunse în gara de Nord, era întuneric. Cu mână stângă apăsată pe șerparul cu bani și cu brațul drept aprijinit în sold, își făcă cale prin mulțimea ce umplea peronul și ieși afară.

Jos, pe scările din fața gării, ședea și vorbeau grupuri de oameni îmbrăcați peșterit. "De ce oare nu se duc la culcare?" se întreba. Doi înși plini de petice se apropiară de el.

— Bună seara! La București, ei?

— Să trăiți, sătul de foame...

— Afaceri? întrebă unul.
— Vanzări? Cumpărări? vru să știe celălalt.
— Nici una și nici alta, vedeți-vă de treabă!, se răsti, apăsându-și și mai tare mâna pe șerpar.
Cum ția dintr'o scrisoare, o luă spre dreapta, spre bulevardul Golescu, de unde trebuia să se urce în tramvaiul care să-l ducă până'n fața casei lui Ion. Cobori treptii

ION TOLESCU

PODUL

Pod cu cetini la picioare
Urci ca'n vadul unui rău
Apa vremii de-a călare
Fără scară, fără frâu

Grinziile și-s aplecate,
Putrezit acoperșul...
Zace'n tine peste toate
Colbul și păienjenicul

Câte căi sub semnul zării,
Pod trudit, vremelnic pod,
Nu ți-au frânt șira spinării...
Câte chinuri nu te rod!

O ursită'ncepi din alta,
Un soroc dintr'alt soroc...
Anii-ți dau în trup cu daita,
Vremea te-ar urni din loc,

Gloate duci pe-a ta'naltime,
Urli ropotul în grinzi...
Pași stinși de'ntrunecime
Tuntr'alt țârm de foc i-aprinzi...

Și cum urcă'n zări senine
Din a tale bărne grele...
Tu te-afunzi, ei cresc din tine,
Pod trudit al vieții mele.

ZAREA

Si lată cât de-aproape-i zarea
Cu-a sale porți dinspre apus!
Mi-î gândul prins de'nșingurarea
Atâtor zile ce s'au dus...

Atâtor ani rodind vîlăstari
Din rădăcini de-amarăciune
În gândul meu peninsurii mari
De neguri și desertăciune...

Și poate că'ntr'o bună zi
Mi s'or deschide-acele porți...
Voi căi atunci și nu voi căi
Că-s printre vii sau printre morți.

Și-am să mă'nchid în suflet poate
Că moartea n'am să pot s'o'ndur...
Și-am să mă'nchid ca'ntr'o cetate
Fără de ziduri împrejur.

LEROI DOMN...

Imi întinsesem oasele pe rogojină
Noaptea pela straja dintai
Cu opaiul pălpăindu-mi lumină
La capătai...

Și deodată: "Leroi Domnului Leroi"
(Domn...)
Credeam că m'ajunsese visul prin somn,
Sau poate că vreo vedenie...
Dar nici că dormeam și'n jurul meu nici
(Țipenie...)

Și-a doua oară la fel:
"Leroi Domnului Cîne-i ca El!"
Și numai că
Din tavan o vâpaie

A coborît
La mine'n odaie...
Un trăsnet, mi-am zis, și-am căzut în
(genunchi)

Ca'ntr'o pădure
Un trunchi
Doborît de săcure...
Cine credeți, oameni buni, că era?...
Că nici că-mi mai trăiam viața mea...
Eram eu, m'otîi erede bine de bine...
Și tot eu, singur mă speriasem de mine
Ca de-un trăsnet, ca de-o furtună,
Ca de-o trambită care din moarte răsună.

și întinse pasul. O mașină îi tăie drumul, oprindu-se la picioarele sale.

— Încotro, domnule? îi întrebă șoferul.

— Până în bulevardul Elisabeta.

— Te duc cu mașina. E numai la câțiva pași...

— Decă-l așa aproape, de ce să mai urc în motor? Mă duc cu piciorul.

— Adevărat, însă, vezi, trebuie să trăiești și eu...

— Bine-ai vorbit, copile! Asta ți-e plugul care îți dă pâinea. Du-mă!, și îndoiindu-se, intră în mașină, ghemuit, cu genunchii la gură.

După câteva minute, mașina se opri pe marginea trotuarului din fața unei clădiri mari. Ieronim Lumină plși mulțumind și coborî. Rămăs singur privi în dreapta și în stînga, neștiind la care din cele trei porți să sune.

"Într'un noroc!", își zise și încercă la cea din mijloc. Nu veni nimeni. Mai sună odată, lung. "Cîne-1?", auzi. "Na, cum să-l spun că-s eu, cine mă cunoaște aici?" "Cîne-1?", auzi iar. "Dacă nu-i cu supărare, îl caut pe doctorul Ion Lumină". "Sună la poarta din dreapta". Ieși și sună.

Sună până ce se aprinse un bec verde și sub el apăru o fată cu șorț alb, strigând: "Domnul doctor nu-i acasă!" "Dar unde-1?" "Caută-l mâine, la lo!" Becul verde se stinse, pe fată o înghiți întunericul, iar el rămase să înșire toți sfinții din calendar.

Peste drum, în dosul unei ferestre puternic luminate, văzu un chelner cu amândouă brațele încărcate de farfurii. Își aduse aminte că-i era foame. Trecu strada și intră în restaurant. Măncă, plăti cât îi ceru chelnerul și ieși să mai sune odată la ușa feciorului. Tot în zadar.

Plecă să-și caute sălaş. Nimeri la "Excelsior".

Crezându-l un deputat (ăăă...), portarul cu uniformă de amiral grec, îl întâmpină cu plecăciuni și urări de bun sosit în luxosul hotel, dar când văzu că oaspetele nu știe să scrie, îi spuse:

— Camerele noastre sunt foarte scumpe...

— Am întrebat ceva? Te-am întrebat de preț? Du-mă în cameră! și-i aruncă o monedă de 20.

Portarul s'aplecă găfăind, culesse banii de pe covor și se ridică zămbind mîeros. Ieronim Lumină șueră:

— Ce mai aștept? Du-mă să dorm și vino de-mi trage cizmele!

Tramvaele și strigătele negustorilor ambulanți ce-și imbiu marfa în gura mare, îl treziră înaintea de vreme.

Închise ochii din nou și se gândi la liniștea lăsată în Alunei. Trebuiau duși la veterinar berbecii de prăsilă...

N'au uitat oare cei de-acasă? O să cumpere un pachet ori două de tăbac bun și să-l ducă șefului de stație, ungurul bătrân care, de când îl știe, n'a spus nimănui vreun cuvânt rău. Hm! Ce păcat că n'a venit și părintele Natanail...

Cum s'ar mai fi învîrtit amândoi prin oraș...

Unde o să-l găsească pe Ilie? Pare-se că-lie e om cu casă'n spate... Dar Ion? Ce-o să zică Ion când s'o pomeni cu el, așa, pe neașteptate? De când e pe lume, el n'a fost la un medic, nu l-au durut nici maselele și nici sălele!

Sări din pat, își încălță cizmele și își aplecă ceafa sub robinet. "Să mă rad? Să nu mă rad?", se întreba, preumblându-și palmele pe obraji. "Mă rad!", hotărî. Repede ascuți briciul în palmă, își săpuni barba și se rase stînd gârbovit în fața oglinzii. "Bine!", spuse apoi, îndreptându-și mustățile.

Până să treacă pe trotuarul din față, se scurse cîtva timp. Mașinile se țineau lanț și tramvaele cu clopote de aramă țiuiau ca o muzică de țigani beți. Târziu, ajunse peste drum. Urcă o scară cu trepti de marmură și, pe stînga, urcă la o ușă ce părea scobită în peretele vopsit cu verde stins. O femeie cu cap de păpușă îl întrebă ce dorește.

— Vreau să-mi văd feciorul, pe doctorul Lumină, răspunse, repezindu-și piciorul în deschizătura ușii, gândind: De-acuma nu-mi mai scapă.

Speriată și nemai avînd încotro, femeia se dădu la o parte. Bătrânul intră fără nici un bună ziua.

Mesele mici și scaunele nichelate păreau căini ce-și arată colții albi din întuneric. După ce-l dispăru din ochi soarele adus de-afară, Ieronim Lumină putu să vadă pereții acoperiți cu felurite chipuri din care nu pricepu nimic. Coborîndu-și privirile, scaunele-i apărună ocupate de arătări mute. Mirat că cizmele sale și-au pierdut sunetul cu care făcea să mările dulăii de după gardurile satului, se uită în podeaua acoperită cu linoleum scîlpitor. Cîteva clipe apoi, ca deslăpșite de pereți, în jurul său căzură voci subțiri și oftături obosite. Sălta capul și văzu că se află între femei, numai femei. Le privi, pe rând, întrebându-se: Asta care-și unge buzele cu roșu, de ce boală suferă? Dar cea din colț, picior peste picior, ce fel dureri au mînat-o la medic? Ce-o fi avînd cea de lângă fereastră, de ce șade ca bătută? La o masă de sticlă mucedă vorbeau două inșe, nestîngerite, ca în câmp deschis.

— Dragă, crede-mă, eu nu mai vreau, nu mai pot, mi se ruinează sănătatea.

— Nici eu. Mi-i destul unul. A, ce zici de mașina ce-a primit-o Gina? Vezi, bărbatul deputat...

— El i-a cumpărat-o? Nu ea, din economiile ei?...

Una tînară, copilă încă, își ridică ochii din revista ilustrată, se uită la Ieronim Lumină, apoi se întoarse și vorbi cu o femeie care își întinse gâtul și-l fixă cu lumini de mătă leneșă, zicând: O fi avînd vreo fată care...

săracul... cîntea...

Pricepând, bătrânul sări de pe scaun și își bi cu piciorul în podea. Linoleumul abia lăsa un șgomot de tusa sugrumată. Furios, strigă:

— Ce face doctorul, nu mai vine odată?

Ușa se deschise brusc și apăru medicul, în halat și cu mîinile înecate în mînuși de cauciuc.

— Ce însemnează asta? Unde... și rămase mut. Clipi des și mirat zise:

— Dumneata? Când ai venit?

— Mi s'a urit de când te-aștept, Ioane...

Doctorul chemă o infirmieră și-i spuse să-l ducă pe bătrîn în apartamentul său, adăogînd:

— Vin și eu, tată, cât ce termin aici.

Plictisit de așteptarea lungă, Ieronim Lumină luă de pe masă o carte groasă și o rasfoi. După cîteva pagini,

București

dădu peste un fel de chipuri de culoare putredă: hălci de carne, coaste desirare, piciorate tăiate cu ferraștrău, sani de femei, șolduri despicate și pulpe lupuite, pe care se încăleau vinele ca rădăcile pe un mormânt uitat. Ii fu silă și sări peste pagini dar, din nou, ochii i se opriră pe ceva... în forma copilor, un fel de stăpîrituri cu capetele umflate și boțite, cu bărbile lipite de genunchii printre care spânzurau aforile buricelor ce se terminau în bășici sparte. Se uita mirat și amărit că nu știa să citească, să aște ceva din scrisul așternut mărunt în josul paginilor. Închise cartea.

Nu mai putea sta și, ca să facă ceva, își vări o cismă sub covorul gros, îl împinse mototol și își bi cu călcăiul în parchet. Sunetul leșit din lemnul lustruit cu ceară i-aduse siguranța pe care începuse să și-o piardă de când a pus piciorul în București. Mai își odată cu amandoua picioarele. Se clătina masa și zăngăniră ferestrele. „Așai”, și zămbi, apoi s'aplecă și trase covorul peste agăneturile lăstate de potcoavele cismelor.

—Bine ai venit, tată!, Strigă Ion dând buzna.

—Bine te-am găsit. Sănătos?

Se îmbrățișară. Trecură doi ani de zile de când nu se mai văzuseră de la înmormântarea mamei. Fiul își desfăcu brațele de după grumazii tatălui și-l privi mulțumit. În afara mustăților lăstate oleacă pe colțul gurii, tatăl său a rămas același, cum l-a știut de ani și ani: drept, cu ochii tăioși sub sprâncenele arcuite, cu bărbia îndrăznească, voinic și cu pumnii mari și arși de soare sprînjiniți pe șoldurile strănse.

—Cu ce gânduri pe la București, tată?

—He, cum ar fi oare dacă n'as vedea și Bucureștiul, după ce am văzut Buda-Pesta și Viena, copile? Voiam să te văd, să-l văd și pe Ilie ș'apoi.

—Cum, Ilie se află în București? N'a dat pe la mine.

Tatăl își ascunse mirarea și continuă:

—Ș'apoi vreau să văd palatul regelui, să merg la Parlament; să știu și eu cum se fac legile țării și, dacă se poate, să-l văd și să-l ascult pe deputatul...

—Care deputat?, întrebă Ion, făcând ochii mari.

—Unul nou, Ioane. Acela care, vorbind despre maramureșeni, le-a arătat miniștrilor o cutie strălucitoare în care era o bucată de pâine făcută din ovăz... Ce, nu știi? Ioane, deputatul care a spus că muncitorilor, mai mult decât de foame de pâine, le este foame de dreptate.

—Acela? Hm!!

—Te miri?

—Tată, acela este un turburător! De când era student... Am auzit că...

—Ce-a făcut? Ce-ai auzit?

—Cum și-am spus, tată, omul acesta este un turburător, asta este!

—Iefele, Ioane, înțeleg: a turburat apa clocită în care se scaldă toți răgoși. I-a scuturat? Ce-a făcut? Spune-mi!

—Văd că-l aperi dărz..., zise Ion răsând.

—Mi-a scris Ilie ce fel de om este și ce vrea să facă.

—Ilie?!

—Da, el mi-a scris, fratele tău! De ce te miri așa?

—Sigur, ceiaze ziceam, este un turburător și dacă are učenici ca Ilie și pe alții ca el, o să ajungă...

—Unde mă rog, unde o să ajungă?, ceru bătrânul printre dinții strâși.

—Să ne strice liniștea, să răvăsească toată țara și...

—Și să-l dea dracului de pomana pe toți împiedecații! Acolo va ajunge, Ioane...

Ion răsă. Tatăl întrebă:

—Măi copile, spune-mi, ce faci tu toată ziua?

—Cu meseria, tată. Știi doar, medicul...

—Nu știu, nu știu nimic, spune-mi tu, ce-i cu muerile ceea pe care le-am văzut la tine?

—Sunt bolnave. Au venit la mine, așa cum se merge la medic. Vezi, meseria mea...

—Meseria ta? Așa îi zici acum, meseria? I-ai schimbat numele, hm!! După cât mi-amintesc, când erai la învățătură și te întorceai de la Viena, ne spuneai că ceea ce vrei să faci și să împlinești va fi o parte din gândul lui Dumnezeu, că le ajuți oamenilor să-și albe vigoarea și frumusețea... Ai uitat?

—N'am uitat, tată. Așa am zis și așa fac.

—Zici tu, Ioane, dar muerile... le-am auzit cu urechile mele... ziceau altceva. Tu le ajuți... Mamă-ta a făcut șaisprezece și niciodată nu mi s'a plâna că-s prea mulți, mă!

—Așa a fost odată, dar de-atunci, ehe, lumea nu mai este așa de sănătoasă. Astăzi, ca să cumperi un litru de lapte...

—Și omorînd copiii, crezi c'o să fie din nou sănătoasă, că o să trăiască mai bine și laptele se va eftini... Asta vrei să zici, nu? Măi, la sufletul și la omenia ta nu vrei să te gîndești? Hm! Parc'as pricepe de ce Ilie n'a dat pe la tine și de ce nu-ți place de deputatul care-mi place mie... spuse moale și, după câteva secunde, strigă: De ce nu te însoți? Ce aștepti? Când vrei să ai copii, la bătrânețe, când nu mai ești să te joci cu ei, când nu mai poți să-i bați? Atunci vrei tu să-ți faci casă?!

Ion își duse ochii în pământ. L-a stina unde-l dureau mai tare; vorbele tatălui său i-au răscolit o rană grea. Orită.

—Ce-i cu tine, Ioane?

—Tată, nevasta mea... Am fost înșurat... m'a lăsat și s'a întors la părinții ei... gemu feciorul.

—El, asta nu-mi place. E rău. Vestea asta... ce să zic?, mă îngrijorează. Vai de bărbatul care se uită după muerile altora, dar și mai rău este de cel părăsit de nevastă, fiindcă, măi, asta însemnează că n'a fost om de ea, n'a știut cum s'o iubească și nici cum să-l fie cap. Nu cumva, Ioane, ș'o fi speriat de meseria ta? Întreabă-te! Eu în locul tău... Auzi-mă: lasă dracului meșteșugul de doftoroae! Fă-te medic în armată. Acolo să te duci, în armată, să îngrijești de feciorii satelor noastre, că am auzit... Mi-e rușine să mai spun ce se aude despre viața lor. Așa, du-te să fii cu ei-și, răsând, întrebă: Nu ești cum aș putea să dau de urma lui Ilie?

Feciorul ridică din umeri și își clătina capul, neștiutor.

Mai târziu, la vreo săptămână, Ieronim Lumină află că Ilie, împreună cu alții de seama lui, ar fi undeva pe la marginea orașului, unde lucrează la clădirea unei case. Auzind aceasta, a rămas pe gânduri. Tocmai acum, când sfârșise cu școala și putea să fie profesor, feciorul său, nici una și nici alta, s'a făcut zidar. Ce fel de judecată o mai și asta?, se întreba. Cu Ion nu vru să se sfătuiască, vroia să afle el singur și până la urmă gândi: Știe el ce face! Nu-i trimit știre că sunt în București. Mă duc eu la el; să-l văd la fața locului, și, împăcat, întrebă:

—Ioane, sunt de-atăta vreme în casa ta și încă nu te-am întrebat, spune-mi acum: unde se poate bea un pahar de vin cinstit în Sodoma asta de oraș?

—Păi, să nu pierdem vremea, tată! Mergem să-l căutăm, mergem la Șosea, sări feciorul, bucuros.

Legănați de mașina ce ocoli pe după statuia Brătianu, tatăl și feciorul se îndreptară spre Șosea. Cobora seara. Sub răcoarea de toamnă senină, automobilele, ca peștii în apa limpede, săgețau în lungul străzilor. Cu făgăit de mătăsoasă spintecată în grabă, traversară piața Victoriei. Din fața, crescând, s'apropia Arcul de Triumf. Un polițist cu uniformă albă fluiera și ridicându-și palma înmănușată îi opri.

—Lipiți mașina de trotuar și așteptați, le spuse pășind înspre ei.

—Trece careva din cei mari..., zise feciorul, oprind motorul.

Trecu o mașină cu doi ofițeri, apoi alta cu trei civili dintre care unul sta în picioare și cu fața întoarsă în direcția dinspre care veneau.

—Trece regele, tată!

—Regele?! Putem să-l vedem și noi?, întrebă tatăl, grăbindu-se să coboare din mașină.

Un șuerat lung. Sbură o motocicletă. Polițistii înmărmuriră, civilii își ridicară pălăriile. Ieronim Lumină își scutură chica și-l prinse pe Ion pe după cap. Lin, la pas, s'apropia un automobil deschis.

—E regele, acela care rade..., i-l arătă feciorul.

—Să trăești, Măestate!, strigă tatăl.

—Regele își flutură mâna înspre ei.

—Na, frumos om, îmi place!, spuse Ieronim Lumină emționat, cu capul răsucit după mașina ce se îndepărtase. Polițistul fluiera din nou și își svărlî brațele în două părți. Automobilele tănăriră. Asfaltul neted se stropi de lumina tremurândă.

Grădina restaurantului era plină. Printre mese, prin

tăcînit de furculițe și clînchet de pahare, alergau chelnerii strigînd: Acum! Vine! Între doi meri, sub coroanele lor, suna o orchestră de țigani în fracuri. În fața lor, pe un podiu vopsit peștri, cânta o femeie cu microfonul lipit de buze. Un chelner se apropie salutînd și-l însoți la o masă așezată sub un prun împodobit cu lampioane japoneze.

—Bun vin! Cum se cheamă?, vru să știe Ieronim Lumină, luînd paharul de la gură și uitându-se la vinul din el.

—Asta e vin de Odobesti, tată. Mai târziu, după ce ne aduce mîncarea, o să cer un altul și mai bun.

Din dreapta, de peste trei mese, un domn gros se uita la ei, s'apleca pe ziarul ce și-l ținea în față, își ridica fruntea și, potrivit-și ochelarii, îi privi din nou, insistent.

—Ce-o fi căutînd?, se întreba Ieronim Lumină, ștergîndu-și mustața. Lîngă domnul gros venira doi inși însoțiți de două femei tinere. Abia se așezară la masă și, cu toții, se aplecară pe gazetă, apoi, ca la o comandă, ridicară capetele și își așezară ochii pe ei.

—Ce l-a apucat, Ioane, că se uită la noi ca la comedie?!

Feciorul nu-i răspunse ci, în grabă, își trecu degetele pe la toți nasturii, își pipăi cravata, apoi îl examină pe tatăl său. Nimic în dezordine. Atunci?!

Domnul cu ziarul se ridică de la masă și pași înspre ei, molău, parcă de burta-i pronunțată. Il salută sășit și se opri rezemat de colțul mesei.

—Doriți?, îl întrebă Ion, mai mult din ochi.

—Scuzați-mă, vă rog... Într-o gazetă am văzut două fotografii interesante și... da... cred că dumneavoastră mi-aș putea explica ceva... spuse domnul gros, desfășcînd ziarul în fața bătrînului.

Ion, doar își aruncă ochii pe gazetă și se lăsă pe speteaza scaunului, răsând nestăpînit. Ca luat de apă, tatăl se lăsă dus de răsul feciorului. Nu se mai auzeau decât hohotele lor. Consumatorii se răsuciră pe scaune, mirați și contrariați de răsul țărânului nimerit între ei ca un dulău într-o lotă de salon.

—Asta-i bun! La orice m'as fi așteptat, însă nu la una ca asta! Zău că-i bună!, exclamă Ion într-un târziu. S'apleacă pe ziar și citi: *Capitala în pericol!*, scris pe două coloane. De deșubt urma: *Urișul Romano-Dac a plecat să-și afirme încă odată existența. Iată-l, hotărît să încalce din nou în seaua Carpaților săi!*

—Un domn tînăr și o domnișoară frumoasă, m'au prins în chip, la Predeal..., spuse Ieronim Lumină, rar, parcă și-ar fi cerut iertare.

—E fata mea!, zise domnul gros, ciocnînd cu arătătorul în fotografie, apoi își ceru permisiunea să-și prezinte prietenul, pe care-l chemă, scuturându-și capul.

Doamnele strănsară mîna bătrînului și-l examinară pe fecior. Chelnerul mai aduse o masă și o lipi de cea la care seșeau tatăl și feciorul. Împreună mai priviră de câteva ori fotografiile și citiră numele ziarului: o publicație periodică, o revistă studențească.

Ieronim Lumină se simțea bine, bea pahar după pahar, mîncă nuci crude, își umplea paharul și răspundea la întrebările mesenilor. Vorbea mai ales cu doamna din dreapta lui, îi plăcea cum, de câte ori voia să știe ceva, își culca obrazul pe umărul drept, de unde-l observa cu un ochiu redus cât o dungă de cutiț înfipt sub aprînceana-l smulși și-l întreba lin, abia mișcându-și buzele roșii ca o rană proaspătă.

—Ai mai văzut vreun oraș mare, mai mare decât Bucureștiul?

—Am văzut de câteva ori Viena, când am fost să-mi văd feciorul care studia acolo. Din Viena am cumpărat și clopotele pentru biserica de la noi. Am fost și în Buda-Pesta... E drept că m'au dus jandarmii cu pene de cocoș... dar am fost. Și, o singură dată, m'am dus și la Praga, unde am vîndut vinul de pe doi ani. Frumoase orașe! Acuma iată-mă în București și la o masă cu oameni care vorbesc pe limba și pe înțelesul meu.

Îeșiră din grădina printre ultimii. La despărțire, domnul gros îi spuse bătrînului:

—Eu sunt deputat de Soroca. Nu vrei să ascuți debaterile din Parlament? Uite, ține bișetul acesta și, timp de o săptămână, când vrei, cu el poți intra.

—Mulțumesc, domnule. Bun gînd ai avut. De când doresc să văd și eu cum se fac legile țării. Mulțumesc, domnule... Iartă-mă, cum e numele domniei tale?

—Petru Cusmă, deputat de Soroca, ales în toate legilațiile de când s'a întors Basarabia acasă.

—Să trăiești, domnule deputat. Măine, chiar măine, mă duc în Parlament, vreau să ascult. Noapte bună domnilor. Somn ușor domnule deputat.

(Va urma.)

• Fragment din romanul în manuscris „Cîns Cîntă”?

NOTE PE MARGINEA CARTILOR

A MINTIRI ÎN UNIFORMA

(M. Niculescu*)

Mangaierea dorului de țară
«Cartea de Cantece românești» a dlui
Vasile Posteuca.

Era prin 1924, vara, la Constanța. O odieră ușoară aducea din largul mării o răcoare plăcută. De pe terasă se vedeau luminile din port, fiind ca niște imense pietre prețioase întinse de întinerie și tălmăciți de mări. În răstimpuri câte o stăruie rădăcină a nopții. Depănăm, în toudrăgia unui prieten, amintiri din tranșee, ca și când voiam să vedem emoțiile încercate odinioară. Tot acest dialog se prelungea în alternanță de glume și melancolie, cu evocări de camarazi căzuți pe un deal prin Carpați, cu evocări de profiluri de femei ce ne-au trecut prin viață ca o dădă de parfum. Prietenul meu începu să cânte încet, ca o confidență, unele românești pe care ni le cânta odinioară violonistul Tandin de la muzica regimentului nostru de infanterie 17 Mehedinți.

Aria cântecelor ne învâluia ca o mângâitoare aducere aminte. Nu ne mai simțeam prezenți pe o terasă la Constanța, ci pe nesimțite poposeam prin singurătățile munților, pe locurile unde ne aflăm trăind viața monotona de tranșee, când aceste românești transfigurau existența noastră cotidiană.

Dintr-o curie vecină se auzeau frânturi însuflete dintr-o conversație a unor Ruși refugiați. De pe terasă puteam vedea grupul de prieteni, bărbați și femei de toate vârstele, creștând o lume aparte, indiferenți la tot ce se petrecea în preajma lor. O clipă ne-a înduioșat soarta acestor oameni, pe care uraganul revoluției îi mănase din casele lor în țări străine, dar pe urmă nu ne-au mai interesat. Am fost surprinși când s'a făcut tăcere. Credeam că familiara lor întâlnire de exilați s'a terminat. Și deodată o voce de bărbat, cu tonalitate de bariton, a început să cânte, probabil o vechi română rusească. A urmat alta și apoi alta. O voce caldă, suavă, de femeie, a înlocuit pe bariton. Acestor cântece le-au urmat altele, cântate în cor. Suflătele acestor prieteni făceau o muzică sonoră de nostalgie. Cântecele îi ajutau să se smulga din realitate, în ajutau să rupă lanțurile prezentului, și să se refugieze în trecut. Nu mai erau cântece care le aminteau de copilărie, de prima dragoste, de prietenii vechi, părea că ascultându-le, fiecare fuma o pipă nevăzută de opium și intra în paradisurile artificiale de care vorbea Baudelaire.

Opiumul melodioșilor vechilor românești și al cântecelor populare, ajută pe acei exilați ruși să păstreze o legătură cu Patria pierdută. Cum ași fi putut bănuși atunci, în 1924, că într-o zi voi fi și eu un biet exilat, că în 1954 voi auzi și eu, ca și mă mângâie, cântecele românești culese de poetul Vasile Posteuca? Poate unii mai tineri sau mai puțin legați, prin firele nevăzute ale amintirilor, de țară, nu vor fi simțind apăsarea dorului, câteodată apa de dureroasă, că simțim nevoia să ne ascundem lacrimile. Pentru acești privilegiați ai lipsei de nevăzute lanțuri afecțiune, pentru acești emancipați de orice prejudecată afectivă, cartea de cântece românești a dlui Vasile Posteuca nu le poate spune nimic. Ce valoare estetică poate avea o vechi și nădă romanță? Nici una. Dacă versurile naive, melodia simplă nu pot deștepta în suflet un moment tănușă, o împrejurare în care inima noastră a dat mai tare, romanța nu poate să ne deștepte nici o emoție. Dar pentru cei cărora toate româneștile și cântecele populare le evocă succesiv întreg trecutul, cartea de cântece românești capătă o excepțională valoare emotivă. Pentru toți cabotini unui afectiv hiperintellectualism (care evident nu rezistă la o severă analiză cum nu rezistă ghipsul care imită marmura la cea mai ușoară lovitură de ciocan), toată colecția de cântece românești pe care a alcătuit-o dl Vasile Posteuca, constituie o poezie minoră. Și calificativul «minoră» este rostit cu superioritate plină de dispreț. Sunt snobii «poeziei pure», adică acei ce purifică poezia de orice sentiment, sunt afectați pentru pentru inițiază în neantului poeziei pure, o poezie care recurge la un hermetism al formei unit cu un simbolism tot atât de hermetic, spre a da amăgitoare impresie de profunzime. Aria poetică este redusă la un fel de joc de cuvinte încrucișate, cu atât mai valoroasă în această estetică a neantului de emoție, cu cât este mai neînțeleasă. Hermetismul simbolist dislocat de o parodie a surrealismului, care îi afișă expresia sublimată în Henri Michaux, nu ne spune nimic. Se poate să fie vorba de o încercare de a exprima lipsa de adâncime sufletească a unei epoci confuze, dislocate, dar sensibilității noastre, această «poezie pură», nu-i spune nimic. Suntem opaci farlei unei profundități care nu există decât convențional, prin asvântul unei minorități solene și caraghioase de snobi.

Mărturisim că simțim căldura acestor

S'a constatat că în general, cartile de războiu de succes, au fost acelea în care autorii nu au exaltat eroismul, nu au apasat pe pedala patriotică, ci cum se exprima nu de mult un confrate parizian-au prezentat fateta «umană» a războiului și luptătorilor. Prin fateta umană se înțelege defetismul, lasitatea și frica. E ușor de înțeles de ce cititorul postbelic agrează scoaterea în evidență a acestei fatete «umane». Majoritatea luptătorilor ce au apasat pe pedala patriotică cu sufletul lor întreg, au murit și puținii care au scăpat, sunt striviți de marea majoritate a ambuscătorilor. Vasile Militaru, într-o fabulă, vorbește de un crâncen războiu între animale. Leii și urși s'au datut cu vitejie, vulpile s'au datut și ele crunt... la partea sedentare. După războiu a urmat, ca de obicei, prima paradă de... zece Mai. În fruntea celor ce defilau cu ordine, corăbii, barete, etc., se gaseau, cum era de așteptat, vulpile. La coada se vedeau rar de tot câte un leu și câte un urs, ranii și fara decorații.

Deci majoritatea lectorilor unei cărți de războiu, o formează... vulpile. Aceste vulpi, care au cunoscut războiul din comunicate, din folioarele capitanate ale ministerelor, prefecturilor, sau-si mai comod-ale legatilor, sunt extrem de încălțate să constate ca luptătorii de pe front au fost niște fricoși, deci nu se deosebesc de ei.

În sprijinul celor spuse de noi vine însuși dl Niculescu care, în cartea sa, gasește necesar să dea explicații în paranteze sau la subsol, asupra unor termeni militari extrem de simpli, ca «unghiul mort» și «mortierul». Autorul stie că majoritatea lectorilor lui va fi formată din oameni care nu numai ca nu au cunoscut războiul, dar nu au cunoscut nici cazarma, pe acele «fericite» vremuri, babaca avind trecere să facă pe fud la papa nu numai profesor universitar când era ministru, ci să și odăna ca pretioasă-i odrasla sa facă armata «în particular». Pentruca orice Român care a trecut printr-o cazarma, stie ce este un unghiul mort și un mortier.

Nu suntem suparați deloc ca autorul a scâldat puțin câteva sepi galonate. Luăm aceasta în grija celor ce au făcut armata în particular sau la manutanță.

Noi suntem convinși că dl Niculescu a fost sincer în cartea sa, că a descris ceea ce a văzut și simțit. Dar lucrurile se prezintă ochilor și inimii noastre nu așa cum sunt, ci așa cum le vedem noi, adică cum ochiul și inima noastră sunt înclinați să le vadă.

Citind «Amintiri în uniformă», lectorul este înclinat să creadă că toți luptătorii români au fost niște timorați. Am spus mai sus ca suntem total convinși de buna credința a autorului. Socotim însă ca e necesară o explicație. În orice războiu, des-

romanțe și cântece populare și ne declarăm neapăsători, simțiri simple, naturale, care ne regăsim în această «Carte de cântece românești». Recităm o strofă și închinăm ochii spre a ne aminti buzele fetei care ne-a cântat-o odioară. Din depărtarea anilor auzim melodia încântătoare care ne se vor uita niciodată. Vai ce săraci sunt oamenii cari în pribegie nu pot simți mângăierea unui cântec de acasă! Biete suflete uitate, biete suflete fără rădăcini, biete oameni de nădă, nu lor li se adresează colecția dlui Posteuca. «Te cheamă privighetoarea», și «Deschide, deschide ferăstrău», române de A. C. Cuză (dl Posteuca a uitat să menționeze), imi evocă lagărul; «Călugărul din vechiul schit», de Traian Demetrescu imi ține tovarășie într-o imagină plimbare prin parcul Bibescu din Craiova sau «Am subit doi ochi albaștri», de Theodor Șerbanescu melodia de Căpădă, imi amintește de Teuci...

Când am terminat cartea de cântece românești, m'am întrebat cu o adâncă teamă dacă la înlocuirea nu vor fi amușii toate cântecele pe care noi le fredonăm în pribegie, ca să ne opoim dorul de țară...

Eram pe înălțimea de la Stereua, în munții Gorcești, prin sfârșitul lui Octombrie 1916. Ne înfruntam vornicește cu Germanii, dar încercam o obscură teamă că nu vom putea opri multă vreme asalturile. Gândurile risipite și sentimentele confuze, potrivite situației. Un câmpar, Gicu, de la Strehaia din Mehedinți, începu să cânte legănănt «Strănuie dinți de fer». Erau înlocuirea de atâtea tristețe persuriile acelea neîndemnatice!

Citind cartea dlui Posteuca, imi aduc aminte de cântecul lui Gicu.

agregarea porneste dinapoi; frica cea mai mare nu se gasește pe linia întâia, ci din contra. Cel mai curajos este luptătorul din linia întâia, frica începând să se manifesteze de la trenurile de luptă ale liniei întâia și, mergând crescând la unitățile din linia a doua, comandamente, etc., atinge paroxizmul în capitala țării. La București exista fara îndoielă un eroism de cafenea, dar nu credem ca e cazul să vorbim despre acest gen de eroism aici.

Unul dintre recenzentii laudativi ai dlui Niculescu, unul dintre acei care au descoperit în «Amintiri în uniformă» fateta «umană», se gasea în timpul războiului la una din legatiliile noastre din Occident. E ușor de înțeles deci de ce acest recenzent a cazul în extaz, găsind în cartea despre care vorbim ca și celor de pe front le era frica. Nu trebuie multă bataie de cap pentru a găsi explicația fatetei «umane».

Si dl Niculescu a fost un luptător de linia a doua, adică dintr-o unitate în care frica începe să se manifesteze în mod îngrijorător. Din această cauză, eroii cartii sale sunt totuși sau aproape totuși, niște timorați. În războiu, luptătorul are frica până la ceaia se numește botemul focului. Din acel moment, în marea majoritate a luptătorilor, frica se evaporă sau, în cel mai rău caz, ea poate fi stăpânită. Dl Niculescu este ranit chiar în ziua în care are loc acest botem al focului, iar cartea este rodul observațiilor sale până la acest eveniment. Parerea noastră este ca dacă dl Niculescu, după vindecare, nu s'ar fi aranjat ca să nu mai vadă linia de luptă (nu-i aducem o învinuire din această, dsale rezervat, de moment ce si ofiterii activi recurgeau la aceste aranjamente ba, si mai gras, au descoperit rusinoasa formula a «stăgihui pe front») și ar fi revenit în mijlocul camarazilor lui, ar fi scris cartea în cu totul alta forma.

Ceata ne surprinde totuși în «Amintiri în uniformă» este faptul ca autorul (unul dintre puținii gazetari români care a făcut războiul și a fost ranit-motiv pentru care nu-i preocupăm stima noastră), nu privește eroismul cu simpatie, tăzându-l deadreptul... deranjament mintal. E cazul sublocotenentului Gramada.

Dupa războiul de reintregire, Fritz Aderca a scris o carte de războiu. Aderca, cum e lesne de înțeles, era antimilitarist. Deașdunul a zeci de pagini, își bate joc de un ofiter superior. La sfârșit, respectiv ofiter moare eroic. Si Fritz Aderca, voină sa fie cât mai sângeros, își scoate eroul de pe rol cu fraza: «Canalia a știut sa moara eroic». Cu aceasta fraza, fara sa vrea, Aderca aducea un omagiu eroismului.

Dl Niculescu face câteva erori monumentale în ceiaa privește militaria. Vorbecum mai sus ca într-o paranteză explica ce este unghiul mort iar la subsol ce este mortierul. Ambele explicații sunt eronate. Si mai face si greseli de tactica. Într-un loc povestește ca găsindu-se cu unitatea pe o înaltime, este surprins de un avion. Avionul era asa de jos, încat autorul vedea pe aviator aplecat peste carlinga-parcă ca-i număra-si-i vedea si ochelarii. Un soldat trage si autorul are cuvinte tari la adresa tragarului. Si gresala nu era a soldatului care a tras, ci a autorului. Dacă ar fi tras cu toți soldatii odata în aviatorul caruia i se vedeau ochelarii, unitatea locotenentului Niculescu ar fi putut avea sansa de a doborâ avionul-prin uciderea sau ranirea aviatorului-sau, în cel mai rău caz, sa-l oblige sa ia înaltime si sa nu-si mai bata joc de cei de deasub. Departe de noi gândul de a reproșa autorului ca nu a cunoscut aceste chestiuni elementare, desi a trecut printr-o scoala militara; suntem îndreptățiți, credem, sa-i reproșăm cu le-a scris.

O alta gresala de tactica este următoarea: autorul, ranit, sta de vorba cu un general. Generalul îi cere parerea asupra greselilor ce se comit pe front. Si dl Niculescu cere sa nu se mai bage în linia întâia unitățile speciale, adică pionierii. El socotea ca aceasta era o gresala de tactica a comandamentului românesc. Ori, batalioanele de asalt au fost constituite datorita unei concepții germane. Si au dat bune rezultate. Dl Niculescu, timp de doua luni, nu ajunge în linia întâia. Desi facea parte dintr-un batalion de asalt, se țărane în linia a doua, neavând decât efectele atitudinii sau atitudinii, în ultimele zile întâlnind grupuri de sovietici răscăciți. Autorul ne spune deoseori ca la dreapta sau stânga, alaca granicieri. În războiu sunt cazuri în care nu numai pionierii, dar chiar telefonistii, bucatarii, ordonanțele, etc., pornesc la atac. În acest războiu, un colonel ce comanda un batalion de vânători de munte se gasește, la un moment dat, jata în jata cu

inamicul. Colonelul ia o lopata în mână si, în fruntea telefonistilor, brancardierilor, bucatarilor si ordonanțelor, ataca si respinge pe inamic. Desigur ca dacă colonelul în chestiune ar fi văzut niște Ruși cu o mitraliera ce ar fi ridicat o batista alba înselatoare si ar fi închis ochii ca dl Niculescu pentru a avea imaginea unei paci vesnice între popoare, inamicul nu ar fi fost respins.

Dupa doua luni de tărire în linia a doua, autorul e suparat ca pionierii au fost bagati în linia întâia. Nu ne-ar fi surprins dacă dsa ar fi cerut sa fie aparati de o companie de granicieri, adică de... pifani.

Autorul mai face teoria unui bun comandant. Si ne arata ca prin comportarea lui cu soldatii, reusise sa fie iubit; era deci un bun comandant. Dar autorul se desminte când, pe alta pagina, ne arata cum la un atac în care el si soldatii ce comanda trebuiau sa mearga în urma unui tanc, constata la un moment dat ca el si soldatii a caror dragoste reusise s'o câștige, îl lasasera sa mearga la moarte singur. Un bun comandant nu e cel infatisat de dl Niculescu. Dacă vrea sa afle cum trebuie sa fie un bun comandant, îl recomandăm sa citească «Ultima noapte de dragoste, prima noapte de război». În aceasta carte, Camil Petrescu, care nu e deloc tandru cu capitanul Corabu, ne arata care sunt calitățile ce se cer unui bun comandant.

Dar sa ne referim si la calitățile sau defectele literare. În general, o carte de războiu poate fi scrisa în doua feluri; sau se scrie sub forma de memorii, sobru, faptele în acest caz primează asupra efectelor literare, sau se face o carte în care grija literară trece înaintea faptelor, faptele câștigând valoare grație artificiumului literar. Dl Niculescu amesteca una cu alta. Si la început, unde descrie pe sublocotenentul Tonicu, ne arata reale calități literare. Suntem convinși ca autorul ar fi putut sa ne dea o carte frumoasa dacă-desi soarta nu l-a pus în situația de a fi camarad de războiu cu zanelelele Tonicu-ar fi continuat sa scrie ca si cum ar fi fost meru alături de el, închinându-si ce ar fi făcut zanelelele într-o situație sau alta. Suntem convinși ca si dl Niculescu ar fi scos de pe rol pe zanelele cu fraza: «Canalia a știut sa moara eroic» si ne-ar fi dat o carte buna.

Nu suntem deloc contra limbajului ultra-brutal al autorului. Si aceasta pentruca, cu o fraza brutala, zugrăvește un erou mai veridic decât dacă ar fi făcut-o pe zece pagini de apa dulceaga. Credem însă ca în unele locuri, abuzează. În a doua concentrare ne descrie pe toți camarazii lui. Si vorbind despre unul, ne arata ca ceilalți camarazi spuneau despre el ca «i-a mănăcat pisica chestia». Aceasta fraza este imit mai pudica decât multe altele, totuși sgarie urechea. Nu spune nimic, nu era necesară, după cum nu erau necesare nici una din paginile în care descrie aceasta concentrare.

Calități literare ne mai dovedeste autorul în descrierea ordonanței. În zugrăvirea mamei sale-căvea lui extrem de duioase-si în scena gasirii celor doi soldati ai sai la închisoarea regimentului.

Nu stim dacă dl Niculescu a mai publicat până acum vreă carte sau este un debutant. Dar chiar dacă ar mai fi scris, «Amintiri în uniformă» e o carte ce prezintă toate defectele unui debut. Un debut care, e cinstit s'o spunem, ne prezintă un scriitor despre care desigur, în viitor, vom avea ocazia sa scriem altfel.

* Editura «Cartea pribegiei», Buenos Aires.

N. S. G.

E C O U R I

† C. ANTONIADE

R E V I S T E

V E R S

CAETE DE DOR

C. Antoniadă era unul dintre puțini supraviețuitori ai generațiilor formate la școala lui Titu Maiorescu.

În 1907 își trece teza de doctorat în filozofie: "Iluția realismului". Subiectul tezei era în spiritul acelei epoci de tendință antipositivistă. Școala de la Marburg a neokantienilor exercita o puternică influență. Inițiatorul școlii de la Marburg, filozoful Herman Cohen publicase în 1902 "Logica cunoașterii pure". Același mișcare neokantiană își aflase expresia în Franța în Charles Renouvier, continuată de Jules Rachalier și de Boutroux. Mai trebuie să menționăm și pe Rudolf Eucken un filozof, în acea epocă, de mare prestigiu. În această ambianță spirituală se contura conținutul tezei de doctorat "Iluția realismului".

Între 1905 și 1915 se situază cea mai intensă și mai fecundă activitate intelectuală a lui C. Antoniadă. Descoperă pe Henri Bergson. "Essai sur les données immédiates de la connaissance", "Matiere et mémoire", "L'évolution créatrice" (apărută în 1907), îl entuziasmează. În 1910 publică o lucrare "Filozofia lui Henri Bergson", prima prezentare în românește a filozofiei franceze, deschizând seria de comentarii românești ai filozofiei Bergsoniene. Mircea Djuraru, D. Florian, etc. Obținând o burză de studii se duce în Anglia. Lectorul lui Carlyle îl pasionează. În 1912 C. Antoniadă publică într-o serie de numere din "Convorbiri literare", un lung studiu intitulat "Sartor Resartus" sau filozofia.

Formind de la romanul filozofic al lui Carlyle "Sartor Resartus", realizează un foarte interesant studiu asupra filozofiei gânditorului englez. În 1915 publică în editura "Casa Școalelor", o frumoasă traducere a celebrei cărți "Erout", de Thomas Carlyle, iar în editura "Biblioteca pentru toți" câteva pagini alese din același autor, sub titlul "Muncă, sinceritate, tăcere". O lucrare mai mult de polemică "Imperialismul culturii germane", o publică în 1915. Se simțea ambianța intervenționistă din epoca neutralității.

Imediat după război, C. Antoniadă a fost numit de Ionel Brătianu în comisia reparărilor, alături de Zăcutanu, Popescu-Puion și Neulcă. În 1928 N. Titulescu l-a numit ministru al României pe lângă Liga Națiunilor, post în care a funcționat până în 1937. Folosind răgazul pe care și-l oferea postul de ministru la Geneva, C. Antoniadă publică în 1931 un studiu asupra lui Maquiavel. Asupra marelui gânditor politic al Renașterii, în românește, nu se publicase nimic în afară de un capitol pe care i l-a consacrat P. P. Negulescu în cartea "Filozofia Renașterii". C. Antoniadă umplea un gol, studiul era scris cu oarecăr grijă, în buna tradiție maiorească a formei. Clarietatea, eleganța expunerii, i-au asigurat un succes de librărie. Evident că nu era opera unui erudit, un studiu care pe planul internațional să însemne o dată, cum a fost de exemplu teza de doctorat asupra lui Francesco Guicciardini, publicată în 1925 de Ofetea. De aceia studiul lui C. Antoniadă, publicat în limba franceză, nu s'impusese atenției specialiștilor în cultura Renașterii. Nu era un om de specialitate ca Burckhardt, Gebhart, Philippe Monier, Villari, Benedetto Croce, etc., dar nu mai puțin, studiul său mai exotă monografia lui Maquiavel se citește cu un deosebit interes. C. Antoniadă mărturisea că voia să amplifice studiul inițial printr-o expunere a filozofiei politice a lui Maquiavel așa cum reiese din "Il principe" și din "Discursul asupra primei decade de Tit Liviu". Cu experiența câștigată în laboratorul politicii internaționale-Liga Națiunilor-volumul asupra filozofiei politice a lui Maquiavel i-ar fi pus în adevărată lui lumină de inițiator și teoretician al rațiunii de Stat. În "Discursul asupra primei decade de Tit Liviu" găsim acest fragment: "Când este în discuție salvarea Patriei, nu trebuie să prevaleze considerații de justiție sau iniquitate, mișcarea crucei, onoare sau mârșărie ci, lăsând la o parte orice altă considerație, să se urmeze acei pașii care îi salvează viața și îi apără libertatea". ... prima formulare a ideii rațiunii de Stat. Renașterea l-a atras pe C. Antoniadă prin intensitatea de viață, prin reliefarea personalităților, prin coloratura puternică a epocii. Un volum dedicat editorului "Figuri din Renașterea italiană" (1936), a consacrat calitățile alese de biograf ale lui C. Antoniadă. Portretul lui Arétino, îndrăcitul și temutul pomfletor, este realizat cu o fină și nuanțată interpretare, "Figuri din Renașterea italiană" a rămas ca o fagăduială nefinută, ulterioară C. Antoniadă nu a mai publicat nimic.

Prin 1945 la Madrid, începuse să studieze pe Ortega y Gasset. Ce-l mâna pe C. Antoniadă să studieze pe autorul "Rebeliunii maselor"? Cine știe, poate tot studiul lui Maquiavel. Disprețul lui Maquiavel pentru mase este cunoscut: "Tit Liviu și toți ceilalți istorici sunt de acord că nimic nu este mai van, mai nefericit, decât mulțimea". El spune: "natura mulțimii este slăbicioasă de ascultătoare și obraznică de tiranică". Dacă C. Antoniadă a terminat sau nu studiul pe care intenționa să-l scrie asupra lui Ortega y Gasset, nu știm. Adeceea începem cu entuziasm o lucrare și cu timpul interesul inițial se pierde, făcându-ne să părăsim ceea ce am început cu atâta căldură. În cadrul unei istorii a culturii românești, numele lui C. Antoniadă va fi menționat.

La Milano, o italiancă, prietenă a Tăriei noastre, Dna d. Rosetta del Conte, o organizat o săptămână culturală românească, între 24 Mai și 3 Iunie, anul acesta.

Gestul trebuie să fie cu atât mai apreciat, cu cât el vine din partea unei străine care a învățat să ne iubească Tara în vremuri bune și care nu a uitat-o în vremuri de restriște.

Și-au dat concursul la reușita acestei săptămâni românești dinii și doele: Giuseppe Menotti, rector al Universității din Milano, Carlo Tagliavini, prof. la Universitatea din Padova, Carla Cazzati, Italo Colini, Enrico d'Alessandro, Comenè, Mircea Popescu, Alexandrina Mititelu și Dorina Cărmădaru.

Compatriotul nostru, pictorul Floarea Stoica, a expus la Paris, la Miștunea catolică românească din 38, rue Ribera, 15 desene. Expoziția a avut loc între 5 și 25 Iunie.

Salutăm cu plăcere reluarea activității scriitoricești a compatriotului nostru, poetul Ion Velicu. Dintr-un articol apărut într-o publicație pariziană, reproducem: "Când sufletul Reginei te vorbește de Regina Maria" a asfințit, România a așezat restul de tul nefericite lângă somnul lui Ferdinand cel Drept, în cripta minunilor înfăptuite de Marele Meșter".

Sub titlul de mai sus, publicația italiană "Revista Latina" din Roma, publică, în numărul de pe luna Mai, un elogios articol despre opera poetică a directorului revistei noastre.

"Aron Cotruș" poet al Romei nouă.

Cu prilejul Congresului Uniunii Latine, din capitala Spaniei, orașul "Madrid" o publică, sub semnătura istoricului Elias Gómez Picazo, un amplu articol despre poema "Rapsodia iberică", de Aron Cotruș, apărută decurând în ediție bilingvă.

În Sao Paulo, Brazilia, un mănunchiu de români a pus bazele unei biblioteci numită "Satul". Conducătorii acestei biblioteci intenționează să strângă "orice carte sau curent scris în orice limbă asupra țării noastre și a satelor noastre, străbătute de jale", imagini din țară și din lupșele pe care le-a purtat neamul nostru în decursul vremurilor, pentru a-și apăra libertatea și a face și o colecție de obiecte de artă.

Biblioteca "Satul" face apel la toate publicațiile românești, precum și la autori, de a trimite publicațiile și cărțile apărute, pentru a fi puse la dispoziția cititorilor și pentru a fi păstrate pentru viitor.

P. Ș.

Cu acest număr, "Vers" a intrat în al 4-lea an de existență. Dacă ne gândim că și în țară, revistele literare aveau o viață foarte grea, performanța confratelui nostru de la Chicago, în exil, trebuie socotită o adevărată victorie. Începută modest cu o colaborare sau două, la Rastatt, în Germania, odată cu mutarea directorului ei în Statele Unite, revista a prins aripi. În acești trei ani, "Vers" a fost revista românească cu cea mai regulată apariție.

Imprimată la multiplicator, în condiții admirabile, în acești trei ani Vers a fost singura revistă literară ce aducea exilaților pagini apropiate de sufletul lor, de acel suflet rămas la momentul părăsirii Patriei, neatinș de buruienile curentelor literare occidentale.

Pe lângă producțiile unor scriitori în exil, Vers a publicat în fiecare număr o bogată antologie din scriitorii noștri clasici.

După noi, o revistă imprimată la multiplicator e mai valoroasă și trebuie să ne fie mai dragă decât una tipărită. Dacă cel ce scoate o revistă imprimată la multiplicator, întâmpină mai puține greutăți în ceea ce privește bani, multiplicatorul care o muncă pe care cititorul adesea nici nu o poate bănuși. Și când cel ce bate la mașină pe atencii și învârtăie la roata multiplicatorului mai muncește și în fabrică între 8 și 16 ore pe zi, ne dăm seama de câtă trudă, cât suflet, cât stucium, cere o asemenea revistă.

Într-un articol emoționant, în pragul celui de al patrulea an, Dl. Novac, directorul revistei "Vers", împărtășește cititorilor bucuria sa de a fi reușit să țină în viață, cu toate greutățile, revista.

Noi îi împărtășim bucuria și urăm Versului viață lungă, cât mai lungă.

Nu mai puțin lăudabilă este activitatea dlui Virgil Ierunca care, la Paris, scoate revista "Căte de dor".

Este drept că noi nu suntem de acord cu tot ceea ce apare în revista dlui Ierunca, dar în fiecare număr găsim ceva care să ne meargă la inimă. De exemplu în acest ultim număr (8), ne-au plăcut mult versurile dlui V. Târă. Credem că acest nume va însemna ceva în viitor în ogorul literelor românești. Tot din acest număr ne-au mai plăcut versurile dlui Ierunca, Poenă, N. Gheorghiu, precum și ale dnei Yvonne Rossignon. Nu ne-au plăcut trăsnitele semnate Părulescu și nici, mai ales, satira apăsătoare de valoare a dlui Busuioceanu. Dl. Busuioceanu este ulcerat totdeauna de succesul altora. Dealtfel, se pare, nici dl. Ierunca nu pare să fie de acord cu atacurile dlui Busuioceanu. Dea publică în același număr câteva pagini de critică ale lui Emil Gullon, pagini în care nu este pomenit dl. Busuioceanu și este lăudat tocmai poetul înjurat de lectorul de la Universitatea din Madrid.

În rest semnează dnti Eliade, Mircea Popescu, G. Racoveanu (o tranșantă punere la punct a dlui Stamatu), Ion Negru, Ion Cuga, N. Caranica, etc.

Dl. Virgil Horia semnează o reușită naturală adresată dlui Gh. Ursărescu și intitulată sugestiv, "Omenie".

* S'au mai primit la redacție: Vatra, Cronica românească, România muncitoare, Libertatea, Liberty and Justice, Arc, România, America, Curierul românesc, Findependance roumaine, Patria, Frăția ortodoxă, Dacia, Bulletin européen, Credința și Buletinul Militar.

EDITURA CARPATII ANUNTA

AU APARUT:

A. D. XENOPOL

Istoria Românilor din Dacia Traiană, volumul I.

Istoria Românilor din Dacia Traiană, volumul II.

Istoria Românilor din Dacia Traiană, volumul III.

Prețul vol. I și II este de 2 Dolari U. S. A. sau echivalentul. Vol. III costa 2,50 Dolari U. S. A. sau echivalentul.

ARON COTRUȘ

Rapsodia iberică, ediție bilingvă. Prețul unui exemplar 1 Dolar U. S. A. sau echivalentul.

CENTRUL PENTRU UNIUNEA LATINĂ

ROMANIA, broșură splendid ilustrată și un scurt rezumat al istoriei noastre în 1. franceză. Prețul 25 centavos U. S. A. sau echivalentul.

A. MIRCRA

Persecucion Comunista de la Religion en Rumania, broșură ilustrată. Prețul 35 cts. U. S. A. sau echivalentul.

A. D. XENOPOL

Istoria Românilor din Dacia Traiană, volumul IV.

POSTEUCĂ, NOVAC, GOVORA

Poeme fără Țară. Prețul 2 Dolari U. S. A. sau echivalentul.

D. MURARUȘU

Istoria Literaturii Române, vol. I. Prețul unui exemplar este de 3 Dolari U. S. A. sau echivalentul.

IN PREGATIRE:

IN DEPOZITUL EDITURII "CARPATII" SE MAI GASESC DE VANZARE

— Drumuri prin furtună, poezii de Aron Cotruș.

— Opere alese de I. L. Caragiale.

— A fost odată, culegere de basme românești.

— Istoria Bisericii române unite, 3 dolari.

— Vântoasele, roman, de P. Lahovari, 1 dolar.

— Poezii de M. Eminescu, ediție bilingvă, 1,50 dolari.

— Athol, poezii de Victor Buescu, 1 dolar.

— Poezia rezistenței, 1 dolar.

PAMFIL ȘEICARU

Istoria Presei Românești.

Cereri se vor adresa Dnui Traian Popescu, calle Villanueva, 43, etaj IV, Madrid. Plățile din U. S. A. se pot face prin "money order".

CARPATII

REVISTA CULTURALA

SUB TIPAR:

Director: ARON COTRUȘ

Redactori: TRAIAN POPESCU
N. S. GOVORA

Redacția și Administrația:
Madrid, calle Villanueva, 43.

Abonamente:

anual 5 Dolar U. S. A. sau echivalentul
șase luni, 3 Dolari sau echivalentul.

ES MANUSCRITO - MARSIEGA, S. A.